

บทที่ 4

พื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานครและการบริหารจัดการ

ในบทนี้เป็นการ ศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบพื้นที่สีเขียวของ กรุงเทพมหานคร การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวทั้งในส่วนของนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ผ่านมาของกรุงเทพมหานคร สถานการณ์พื้นที่สีเขียวที่เป็นผลจากการดำเนินงาน ปริมาณและจำนวนผู้ใช้พื้นที่สีเขียว กฎหมายและหน่วยงานรับผิดชอบในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว การลงทุนเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว มาตรการที่ใช้ในการปฏิบัติเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 พื้นที่สีเขียว

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2547) ได้นิยาม “พื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร” ซึ่งนับว่าเป็น “พื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมือง” ว่าหมายถึง พื้นที่โล่งว่างในเขตเทศบาล ซึ่งมีพืชพรรณเป็นองค์ประกอบหลัก ได้รับการจัดการตามหลักวิชาวนวัฒนวิทยาและหลักการทางภูมิสถาปัตย์ เพื่อเสริมสร้างภูมิทัศน์ให้เอื้ออำนวยต่อการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมของเมือง อันจะทำให้ชุมชนเมืองเป็นเมืองสีเขียวที่ร่มรื่นสวยงามและน่าอยู่ตลอดไป จะเป็นที่ดินของรัฐ ที่ดินเอกชน หรือที่ดินประเภทพิเศษ ซึ่งได้แก่ ที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และที่ดินศาสนสถานก็ได้ ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่ความเป็นเจ้าของ แต่อยู่ที่หน้าที่หลักของที่ดินนั้นๆ ขอบเขตของพื้นที่ที่จัดว่าเป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชนได้แก่

1. พื้นที่ธรรมชาติ เป็นพื้นที่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งรวมของระบบนิเวศที่จำเป็นต้องอนุรักษ์ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดไป โดยมีการจัดการที่เหมาะสม ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณต้นน้ำป่าไม้ภูเขา
2. พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ เป็นพื้นที่สีเขียวที่ประชาชนสามารถเข้าไปใช้บริการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกายและเสริมสร้างทัศนียภาพที่สวยงามให้กับเมืองในรูปแบบสวนสาธารณะ สวนหย่อม สนามกีฬาากลางแจ้ง สนามเด็กเล่น ลานเมือง สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และสวนสัตว์ ซึ่งกรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวในรูปแบบนี้หลายแห่ง อาทิ สวนหลวง ร.9 สวนลุมพินี ศูนย์เยาวชนลานคนเมือง ฯลฯ
3. พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่สีเขียวที่เสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การเพิ่มก๊าซออกซิเจน และลดอุณหภูมิความร้อนในเมือง แม้ประชาชนจะไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้

โดยตรง แต่มีคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเสมือนปอดของชุมชนเมือง โดยรูปแบบในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ สวนในบ้าน พื้นที่สีเขียวในโรงเรียน หน่วยงานราชการ ศาสนสถาน สนามกอล์ฟ

4. พื้นที่สีเขียวริมเส้นทางสัญจร เป็นพื้นที่สีเขียวที่อยู่ในแนวเส้นทางสัญจรสาธารณะซึ่งมีบทบาททั้งการเสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมและการบริการ ได้แก่ พื้นที่ตามแนวถนน เกาะกลางถนน ริมทางเดิน แนวลอยร่น ริมแม่น้ำ ลำคลอง ริมทางรถไฟ

5. พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน เป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้เป็นเจ้าของ ได้แก่ สวนไม้ผลยืนต้น สวนป่าเศรษฐกิจ พื้นที่ว่างในบริเวณสถานประกอบการ ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ บริเวณชานเมืองทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร เช่น สวนผัก สวนผลไม้ ฯลฯ โดยในเขตชุมชนเมืองยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความเหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ได้แก่ พื้นที่ว่างรกร้าง พื้นที่ส่วนราชการ พื้นที่ศาสนสถาน พื้นที่สถานศึกษา พื้นที่ลานกิจกรรมของชุมชน พื้นที่ว่างภายหลังการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ พื้นที่ว่างตามอาคารบ้านเรือน และสถานประกอบการของเอกชน เป็นต้น

นอกจากนิยามของพื้นที่สีเขียวที่ระบุไว้โดยศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2547) แล้ว ยังมีนิยามของพื้นที่สีเขียวที่ระบุไว้โดยสำนักงานผังเมือง กรุงเทพมหานคร (2548) ในบทความเรื่องแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ให้ความหมายของ “พื้นที่สีเขียว” ว่าโดยทั่วไปมักหมายถึงสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นบริเวณที่ปลูกต้นไม้เป็นจำนวนมาก กันเป็นขอบเขตไว้เพื่อประชาชนทั่วไป

สร้อยสุข (2548) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการเปลี่ยนแปลง “สวนสาธารณะในเมือง” เป็น “เมืองในสวนสาธารณะ” โดยการเชื่อมต่อพื้นที่นันทนาการทั่วเมืองแทนการกระจุกตัวเป็นจุดๆ ขยายต่อเชื่อมกับที่ว่างสาธารณะต่างๆ ในเมือง เช่น ลานสวนสาธารณะ ถนน ทางจักรยาน และทางเดินเท้า ทำให้เมืองมีความสวยงามมากขึ้น เรียกว่า “อุทยานวิถี” (Greenways) ซึ่งมีหลากหลายลักษณะ ได้แก่

1. เส้นทางสีเขียว (Parkway) ได้แก่ ระบบทางเท้าในพื้นที่ที่สามารถจัดให้คนเดินต่อเนื่องในสภาพภูมิทัศน์ที่ดี เช่น ปัดถนนที่มีการใช้งานน้อย หรือเส้นทางรถไฟที่เลิกใช้แล้วเป็นเส้นทางเดิน
2. เส้นทางเลียบลำน้ำ (Blueway) ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำต่างๆ
3. เส้นทางลาดผิว (Paveway) ได้แก่ ทางเท้าย่านที่มีคนใช้เป็นจำนวนมาก ปรับให้เป็นทางเดินที่สะดวก มีม้านั่ง ร้านขายเครื่องดื่ม ส่งเสริมกิจกรรมการพักผ่อนแบบเมืองในระหว่างทาง
4. เส้นทางเดินเชื่อมลานต่างๆ (Glazeway) ได้แก่ เส้นทางเชื่อมลานอาคารและทางเดินในกลุ่มอาคารธุรกิจและพาณิชย์
5. ทางเดินลอยฟ้า (Skyway) ได้แก่ การเชื่อมเส้นทางเดินระดับเหนือศีรษะ ทำให้การสัญจรทางเท้าสะดวกกว่าการเดินบนระดับบนดิน โดยให้มีภูมิทัศน์ต่อเนื่องสวยงาม

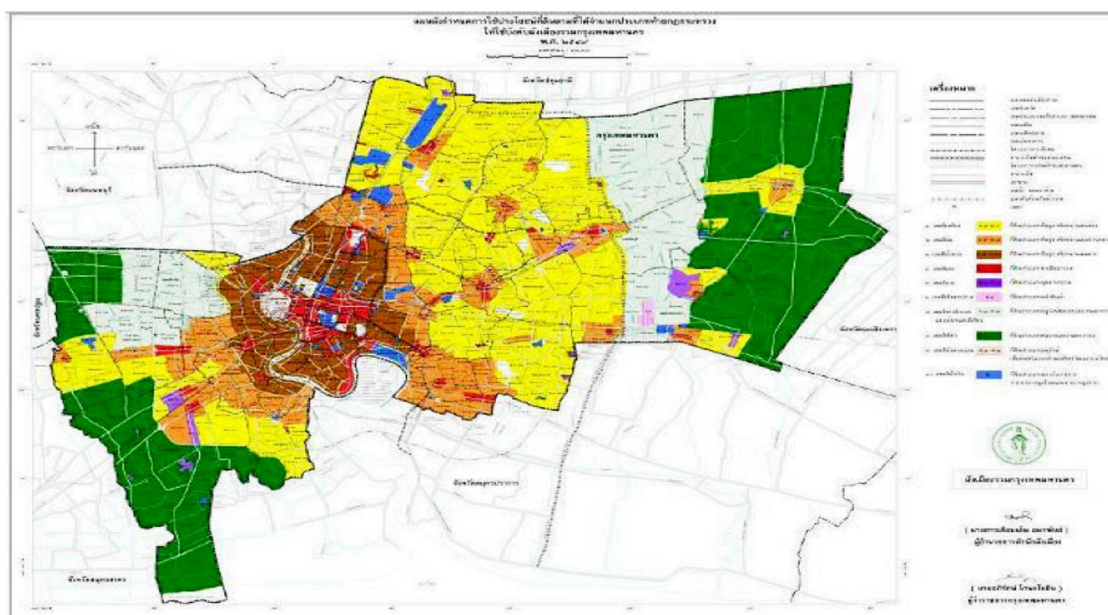
6. เส้นทางนิเวศ (Ecoway) ได้แก่ การสร้างระบบนิเวศในเส้นทางที่สามารถทำได้ในเมือง

7. เส้นทางจักรยาน (Cycleway) ได้แก่ การจัดเส้นทางให้จักรยานสามารถสัญจรได้อย่างสะดวกปลอดภัยและร่มรื่นในเมือง

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงได้นิยาม **พื้นที่สีเขียว** หมายถึง พื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ที่มีไว้เพื่อให้บริการแก่ประชาชน โดยประชาชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ รวมถึงพื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน ทั้งที่ประชาชนสามารถเข้าไปใช้บริการและได้รับประโยชน์ได้ และไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้แต่มีคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนโดยรวม และพื้นที่สีเขียวที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่กรุงเทพมหานครต้องอนุรักษ์ไว้

พื้นที่สีเขียวในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

นอกจากพื้นที่สวนสาธารณะในพื้นที่เมืองจะเป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับกรุงเทพมหานครแล้วตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครได้มีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในกรุงเทพมหานครตามศักยภาพของพื้นที่ ดังนั้นพื้นที่สีเขียวจึงไม่จำเป็นต้องเป็นเพียงสวนสาธารณะหรือพื้นที่นันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น แต่จะรวมพื้นที่เกษตรกรรมไว้ด้วย โดยบริเวณชานเมืองฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานครจะถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) และพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียวเข้ม) พื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่ชานเมืองรอบนอกทางฝั่งตะวันออกอยู่นอกแนวถนนวงแหวนสายนอก ทางฝั่งตะวันออกอยู่นอกแนวคันกันน้ำ หลายพื้นที่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและมีความเป็นอยู่แบบชนบท แต่บางพื้นที่ได้มีการขยายตัวของเมืองเพิ่มขึ้น วัตถุประสงค์ในการกำหนดพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมเนื่องจาก กรุงเทพมหานครมีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดการพัฒนาเมืองให้อยู่ภายในถนนวงแหวนชั้นนอก ตามแผนการลงทุนระบบขนส่งมวลชนและเป็นฉนวนกั้นการขยายตัวของเมืองในพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำท่วม ส่วนบริเวณอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ได้แก่ บริเวณที่มีข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครประกาศใช้บังคับอยู่ โดยมีนโยบายที่จะอนุรักษ์ย่านที่อยู่อาศัยซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่ดีทางฝั่งตะวันตก และมีนโยบายในการป้องกันน้ำท่วมเมืองโดยอาศัยพื้นที่หนองน้ำและระบายน้ำออกสู่ทะเลทางฝั่งตะวันออก (สร้อยสุข, 2548)

ภาพที่ 4.1 แผนผังการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548

ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2546)

มาตรฐานสวนสาธารณะต่อประชากร

ในการศึกษามาตรฐานพื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากรนั้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในแต่ละประเทศจะแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง สภาพภูมิอากาศ สภาพพื้นฐานทางโครงสร้างของชุมชน ลักษณะกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น รวมทั้งกฎหมายข้อกำหนดต่างๆของแต่ละประเทศ

เมื่อพิจารณาเกณฑ์มาตรฐานพื้นที่สำหรับสวนสาธารณะของประเทศต่างๆ ตามตารางที่ 4.1 พบว่า สวนสาธารณะของประเทศทางตะวันตกส่วนใหญ่มีพื้นที่มากกว่ามาตรฐานสากล ส่วนประเทศในแถบทวีปเอเชียส่วนใหญ่มีพื้นที่น้อยกว่ามาตรฐานสากลอยู่มาก อาจเป็นเพราะความแตกต่างของประเทศต่างๆ ในมิติต่างๆ เช่น ด้านภูมิอากาศ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ หรือการให้ความสำคัญกับองค์ประกอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นต้น อย่างไรก็ตามในบางประเทศ เช่น สิงคโปร์ แม้จะเป็นประเทศที่มีพื้นที่น้อย แต่ก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร โดยกำหนดมาตรฐานของสวนสาธารณะไว้ค่อนข้างสูง

สำหรับประเทศไทย จากข้อมูลของสำนักงานสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร พบว่า พื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากรเท่ากับ 3.29 ตารางเมตรต่อคน ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งกรุงเทพมหานครมีนโยบายที่จะเพิ่มสัดส่วนดังกล่าวให้สูงขึ้น

ตารางที่ 4.1 เกณฑ์มาตรฐานพื้นที่สาธารณะต่อประชากรในแต่ละประเทศ

ประเทศ	พื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากร 1,000 คน (ไร่)	พื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากร 1 คน (ตารางเมตร)
มาตรฐานสากล	9.38	15.00
สหรัฐอเมริกา	25.00	40.00
อังกฤษ	17.50	23.00
เม็กซิโก	9.40	15.00
โปแลนด์	9.40	15.00
สิงคโปร์	6.80	10.90
ญี่ปุ่น	3.37	5.40
มาเลเซีย	1.80	2.90
ไทเป	0.25	0.40

ที่มา : Park and Greenery Space Planning in a Large City: Laboratory of Urban Landscape Design, Nobura Masuda, Prefecture, College of Agriculture อ้างใน อาชัญญา และคณะ (2548)

สวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร

จากรายงานโครงการจัดหาและพัฒนาสวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น และภูมิทัศน์ของเมือง โดยสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร (2542) ได้ให้คำนิยามของสวนสาธารณะว่า “สวนสาธารณะเป็นการใช้ที่ดินประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับชีวิตความเป็นอยู่แบบเมือง (Urban Life) สามารถตอบสนองความต้องการการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์” และสอดคล้องกับนิยามสวนสาธารณะของ อาชัญญา และคณะ (2548) ที่ได้ให้คำจำกัดความของ “สวนสาธารณะ” ว่าหมายถึง สถานที่สร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนทั่วไป และเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น การเดินเล่น การพักผ่อน การออกกำลังกาย โดยมีการจัดแต่งบริเวณไว้อย่างสวยงามพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกไว้คอยบริการแก่ประชาชน (ภาพที่ 4.2 ก)

โดยลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. *Passive Recreation* เป็นการพักผ่อนหย่อนใจในลักษณะความสงบ การผ่อนคลายความเครียด ความเหน็ดเหนื่อย ได้แก่ การชื่นชมภูมิทัศน์ของเมือง การใกล้ชิดกับธรรมชาติ การฟังดนตรี ชมสัตว์ นั่งเล่น เป็นต้น

2. *Active Recreation* เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องใช้แรงในการดำเนินกิจกรรม เช่น การออกกำลังกาย เดิน วิ่ง พายเรือ ขี่จักรยาน เป็นต้น

ในการวางแผนผังเมืองแต่ละเมืองจะยึดหลักการจัดลำดับสัคย์ของสวนสาธารณะ คือ เมืองหรือชุมชนที่สมบูรณ์แบบจะต้องมีสวนสาธารณะหลากหลายประเภทให้เลือกใช้ได้คือ

1. สนามเด็กเล่น (Playgrounds)
2. สนามกีฬา (Playfields)
3. สวนสาธารณะละแวกบ้าน (Neighborhood Parks)
4. สวนสาธารณะชุมชน (Community Parks)
5. สวนสาธารณะระดับย่าน (District Parks)
6. สวนสาธารณะระดับเมือง (City Parks)
7. สวนหย่อมเพื่อการใช้งานในเมือง (Pocket Parks)
8. สวนสาธารณะพิเศษ เช่น สวนสัตว์ (Special Parks)
9. สวนพฤกษศาสตร์ สวนสนุก (Botanic Parks)

สวนสาธารณะเหล่านี้จะกระจายตัวอยู่ในเมือง โดยยึดระยะการเดินทางของผู้ใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดระยะห่าง เรียกว่า “รัศมีการให้บริการ” หรือ “รัศมีบริการ” ของสวนสาธารณะแต่ละแห่ง (สำนักผังเมือง, 2542)

นอกจากนี้เมืองยังมีสวนในลักษณะอื่นอีก เช่น สวนแนวตั้ง หรือสวนลอยฟ้า เป็นต้น โดย “สวนแนวตั้ง” (Vertical Garden) เป็นส่วนของพื้นที่สีเขียวเล็กๆ ที่มีแนวโน้มของการเพิ่มสีเขียว ความน่ามอง และพื้นที่สีเขียวให้กับเมืองโดยใช้หลักประหยัดพื้นที่ใช้สอย จัดว่าเป็นสวนที่เหมาะสมกับคนเมืองเนื่องจากใช้พื้นที่ขนาดเล็กเท่านั้น สวนแนวตั้งเป็นแนวคิดที่มีมานานแล้ว โดยสวนริมรั้ว หรือกำแพงไม้เลื้อยก็จัดว่าเป็นสวนแนวตั้งประเภทหนึ่ง (ภาพที่ 4.2 ข) ทั้งนี้เมื่อประมาณ พ.ศ.2548 ห้างสรรพสินค้าชื่อดังในกรุงเทพมหานครได้ว่าจ้างแพทริก บล็อง (Patrick Blong) นักพฤกษศาสตร์ชาวฝรั่งเศสมาออกแบบบรรยากาศภายในห้างดิเอ็มโพเรียมและออกแบบสวนแนวตั้งบริเวณทางเข้าด้านหน้าในห้างสยามพารากอน ตั้งแต่นั้นมาสวนแนวตั้งกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนกรุงเทพมหานครเพราะมีโอกาสได้เดินซื้อสินค้าท่ามกลางสวนแนวตั้งในห้างสรรพสินค้าทั้งสองแห่ง (สายสุนีย์, 2550)

นอกจากสวนแนวตั้งแล้ว ยังมีแนวคิดในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวใกล้ตัวมากขึ้น แนวคิดหนึ่งคือการเพิ่มพื้นที่สีเขียวบนอาคารที่อยู่อาศัย สำนักงาน หรือที่เรียกว่า “สวนลอยฟ้า” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้มากขึ้น เป็นการพักผ่อนหย่อนใจแก่ผู้อาศัยหรือทำงานในอาคารนั้นๆ (ภาพที่ 4.2 ค)

(ก) การใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ สวนลุมพินี

(ข) สวนแนวตั้ง

(ค) สวนลอยฟ้า

ภาพที่ 4.2 สวนประเภทต่างๆ

ที่มา: สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

สำนักสวัสดิการสังคม สำนักงานสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร (2544) ได้จำแนกสวนสาธารณะตามลักษณะพื้นที่ วัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์พื้นที่ และตามลำดับชั้นไว้ดังนี้ (ตารางที่ 4.2)

1) สวนหย่อมขนาดเล็กย่านชุมชนหรือสวนชาวบ้าน (Mini Park or Pocket Park) เป็นสวนที่เข้าถึงโดยง่าย สะดวก และไม่จำเป็นต้องข้ามถนน อาจอยู่ระหว่างอาคารหรือกลุ่มอาคาร มีแนวทางการพัฒนาโดยใช้ที่ว่างขนาดเล็กที่ทิ้งร้าง ซึ่งเหมาะสำหรับพื้นที่ที่มีครอครัวมาก ใช้เป็นสนามเด็กเล่น สถานที่ออกกำลังกายและพบปะสังสรรค์ของประชาชนทุกวัย เช่น ลานพระบรมรูปทรงม้า สวนชุมชนหมู่บ้านพลับพลา เขตวังทองหลาง เป็นต้น

2) สวนหมู่บ้านหรือสวนละแวกบ้าน (Neighborhood Park) เป็นสวนสำหรับประชาชนผู้อยู่อาศัยในละแวกนั้น และมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าสวนหย่อมขนาดเล็ก เช่น สวนป่าประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร สวนป่าวิภาวดีรังสิตเขตดินแดง สวนสันติภาพ เขตราชเทวี เป็นต้น

3) สวนชุมชน (Community Park) เป็นสวนที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าประเภทที่ 1) และ 2) มีพื้นที่สำหรับพักผ่อนชมความงามของธรรมชาติ ชมสวนไม้ดอกไม้ประดับ เช่น อุทยานเบญจสิริ สวนทางต่างระดับรัชดาภิเษก-วิภาวดีรังสิต เขตจตุจักร เป็นต้น

4) สวนสาธารณะขนาดกลางหรือสวนสาธารณะระดับเขตหรือย่าน (Regional Park or District Park) เป็นสวนสาธารณะที่ให้บริการแก่ผู้ที่อยู่ใกล้และเดินทางมาโดยเท้าและผู้ที่อยู่ไกลออกไปและเดินทางมาโดยระบบขนส่งมวลชนหรือรถยนต์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สวนประเภท 1) 2) และ 3) ไม่มี เช่น ที่ปิกนิก ที่จอดรถ ลานอเนกประสงค์ และบริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น บึงกลางน้ำ บึงตกปลา สวนดอกไม้ขนาดใหญ่ ตัวอย่างของสวนสาธารณะนี้ได้แก่ สวนจตุจักร สวนลุมพินี เป็นต้น

5) สวนสาธารณะขนาดใหญ่ หรือสวนสาธารณะระดับเมือง (Metro Park or City Park) เป็นพื้นที่ที่ให้บริการแก่คนทั้งเมืองและพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอิทธิพลของเมือง มีลานกว้างสำหรับการจัดงานประเพณี มีกิจกรรมในสวนที่หลากหลาย ดึงดูดความสนใจ โดยเน้นด้านกิจกรรมนันทนาการแบบออกกำลังกายนอกเหนือจากกิจกรรมต่างๆ ที่มีในสวนระดับล่าง เป็นกิจกรรมที่สนุกสนานตื่นเต้น ตัวอย่างสวน สาธารณะประเภทนี้ เช่น สวนหลวง ร.9 เขตประเวศ เป็นต้น

6) สวนถนน (Street Park) แบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่ สวนไหล่ทางหรือทางจักรยาน (Linear Park or Greenwood) สวนเกาะกลาง (Island Park) และสวนทางแยก (Junction Park) เช่น สวนหย่อมหน้ากรมการรักษาดินแดง สวนเกาะกลางถนนพระปิ่นเกล้า สวนบริเวณถนนราชดำเนินตลอดสาย สวนถนนริมคลองประปา เป็นต้น

7) สวนเฉพาะทางหรือสวนอเนกประสงค์ (Special Purpose Park) เป็นพื้นที่ที่ใช้เป็นสวนประวัติศาสตร์ สวนวัฒนธรรม และสวนกีฬา เช่น สวนหย่อมบริเวณโดยรอบพระราชวังสวนจิตรลดา เขตดุสิต สวนสาธารณะสันติชัยปราการ เขตพระนคร อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เขตราชเทวี เป็นต้น

ตารางที่ 4.2 ประเภทสวนสาธารณะของกรุงเทพมหานคร

ประเภทสวน	ขนาดพื้นที่	รัศมีให้บริการ	ตัวอย่าง
1. สวนหย่อมขนาดเล็กย่านชุมชน หรือสวนชาวบ้าน (Mini Park or Pocket Park)	ไม่เกิน 2 ไร่	ประมาณ 1 กิโลเมตร	ลานพระบรมรูปทรงม้า ร.5 สวนหย่อมหน้าโรงเรียนศึกษานารี
2. สวนหมู่บ้าน หรือสวน ตะแอกบ้าน (Neighborhood Park)	2-25 ไร่	1-3 กิโลเมตร	สวนหย่อมหน้าวัดเสมียนนารี สวนสมเด็จพระยา สวนสราญรมย์ สวนสันติภาพ
3. สวนชุมชน (Community Park)	มากกว่า 25-125 ไร่	มากกว่า 3- 8 กิโลเมตร	อุทยานเบญจสิริ สวนบึงกระเทียม เขตมีนบุรี สวนพระนคร เขตลาดกระบัง สวนกุหลาบอินทรา เขตบางเขน
4. สวนสาธารณะขนาดกลางหรือสวนสาธารณะระดับเขตหรือย่าน (Regional Park or District Park)	มากกว่า 125-500 ไร่	มากกว่า 8 กิโลเมตร	สวนจตุจักร สวนเสรีไทย สวนรถไฟ สวนลุมพินี
5. สวนสาธารณะขนาดใหญ่ หรือสวนสาธารณะระดับเมือง (Metro Park or City Park)	มากกว่า 500 ไร่		สวนหลวง ร.9
6. สวนถนน (Street Park)	ความกว้างของพื้นที่มากกว่า 3 เมตร ไม่จำกัดความยาวปลูกต้นไม้ 2 ข้างทาง เว้นที่ตรงกลางเป็นทางเดิน		สวนรอบวัดพระเชตุพนฯ สวนถนนอุทยาน เขตทวีวัฒนา สวนเกาะกลางถนนพระปิ่นเกล้า สวนหย่อมถนนพิษณุโลก
7. สวนเฉพาะทาง หรือสวนอเนกประสงค์ (Special Purpose Park)	ไม่จำกัดขนาดพื้นที่ ได้แก่สวนประวัติศาสตร์สวนวัฒนธรรมและสวนกีฬา		สวนหย่อมรอบพระบรมมหาราช- นุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช ห้องสนามหลวง สวนสาธารณะสันติชัยปราการ เขตพระนคร

ที่มา : สรุปจากกองสวนสาธารณะ (2544)

4.2 การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครมีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างต่อเนื่อง โดยมีการนำเครื่องมือหรือมาตรการต่างๆเข้ามาปรับใช้ในแต่ละช่วงของพัฒนาการของการดำเนินงาน เช่น การออกกฎหมายบังคับใช้ การจัดทำแผนแม่บทเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติในระยะยาว และการดำเนินงานในโครงการต่างๆ ซึ่งทำให้การดำเนินการที่แต่เดิมมีเพียงกรุงเทพมหานครเป็นแม่ข่ายหลักในการดำเนินงานฝ่ายเดียวเท่านั้น ปัจจุบันเริ่มมีภาคธุรกิจและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว

เขียวสำหรับคนกรุงเทพมหานครให้มีจำนวนมากขึ้น โดยพัฒนาการของการดำเนินงานเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร สามารถแบ่งการดำเนินการออกเป็นช่วงก่อนและหลังการจัดทำแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ดังนี้

4.2.1 การดำเนินการก่อนการจัดทำแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร

สืบเนื่องจากประเทศไทยได้เข้าร่วมการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development: UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ณ เมือง ริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ.2535 ซึ่งในการประชุมดังกล่าวมีการกำหนดแนวทางร่วมกันที่รู้จักกันในนาม “แผนปฏิบัติการ 21(Agenda 21)” อันเป็นแผนแม่บทของโลกในการจัดการกับการพัฒนาประเทศ โดยให้ประเทศต่างๆ คำนึงถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม ในขณะเดียวกันต้องให้ความสำคัญคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่สำหรับคนรุ่นอนาคต พร้อมกับการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนในสังคมอย่างเท่าเทียม

ในปี พ.ศ. 2535 ประเทศไทยได้ลงนามรับรอง “แผนปฏิบัติการ 21” (Agenda 21) และใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการในระดับชาติและระดับท้องถิ่น หรือเรียกว่า “แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น” (Local Agenda 21) ซึ่งส่งเสริมให้ประชาชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ซึ่งในการจัดทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมเมืองนั้น การเพิ่มพื้นที่สีเขียวถูกกำหนดให้เป็นตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมของเมืองด้วย แสดงให้เห็นว่าแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง เพื่อช่วยให้พื้นที่ที่ประชาชนอยู่อาศัยมีความชุ่มชื้นและร่มเย็น

ในปี พ.ศ. 2538 กรุงเทพมหานครได้พัฒนาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดนโยบายที่จะพัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ (Healthy City) คือเมืองที่มีความสะอาด คล่องตัว สภาพแวดล้อมปลอดภัย และเหมาะสมต่อการอยู่อาศัย มีการบริการด้านการศึกษาและสุขภาพอนามัย มีความปลอดภัย สะดวกสบายและสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งในส่วนนี้ได้สนับสนุนให้มีการพัฒนาสวนสาธารณะ และพื้นที่สีเขียวได้แก่ สวนสาธารณะขนาดเล็ก (Pocket Park) ในพื้นที่ชุมชน สวนสาธารณะและบึงรับน้ำ (Parks and Flood Retaining Ponds) และพื้นที่สีเขียวในเมือง อาทิ สวนหย่อม สวนถนน เป็นต้น (สร้อยสุข, 2548)

ในปี พ.ศ. 2541 กรุงเทพมหานครในฐานะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงได้ดำเนินการแผนปฏิบัติการ 21 ในระดับท้องถิ่น โดยได้จัดทำ “วาระแห่งกรุงเทพมหานคร” (Bangkok Agenda) ซึ่งได้ระบุสิ่งที่ควรจะต้องดำเนินการภายใน 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2541-2561) เพื่อปรับปรุงสภาพบ้านเมือง

สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของชาวกรุงเทพมหานคร (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2549) ทั้งนี้วาระแห่งกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 10 บริบท ซึ่งครอบคลุมภาระหน้าที่ทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร ดังนี้

- 1) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนากรุงเทพมหานครให้คงสภาพความเป็นเมืองที่ปลอดภัยและมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพสูง
- 2) การนำเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครสู่ความยั่งยืน
- 3) การวางผังเมืองเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต
- 4) การจราจรขนส่งและการรักษาคุณภาพอากาศ
- 5) การลงทุนหาพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร
- 6) การทำกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองสะอาด
- 7) การมุ่งเน้นธรรมชาติในกรุงเทพมหานครเพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง
- 8) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของกรุงเทพมหานครได้อย่างมั่นใจ
- 9) การใช้ทรัพยากรมนุษย์เป็นเครื่องมือยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- 10) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากรุงเทพมหานคร

ในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ของกรุงเทพมหานคร จะเห็นได้ว่าการทำให้เมืองร่มรื่นควรให้ประชาชนในกรุงเทพมหานครเป็นผู้มีส่วนร่วม ด้วยเพื่อพัฒนาให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองสีเขียว ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่ กรุงเทพมหานครจะเป็นผู้ลงทุนแต่ฝ่ายเดียว หากแต่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมโดยการปลูกต้นไม้ในที่ดินของตนเอง หรือใช้พื้นที่โล่งอื่นๆ เช่น พื้นที่โล่งบนดาดฟ้า รวมทั้งบริเวณริมรั้วเพื่อปลูกต้นไม้ ซึ่งจะช่วยให้เมืองมีความร่มรื่น น่าอยู่และเป็นเมืองที่น่าลงทุนต่อไป ดังนั้นการดำเนินงานในการลงทุนเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครมีวัตถุประสงค์เพื่อ ทำให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองสีเขียว โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้ทั่วกรุงเทพมหานครและเป็นการส่งเสริมให้มีการเกษตรกรรมปลอดสารพิษ โดยมีแผนงานในการดำเนินการดังนี้

- 1) การจัดทำแผนปฏิบัติการพื้นที่สีเขียวสำหรับกรุงเทพมหานคร

ระยะเวลาดำเนินการ การรณรงค์เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2545

กรุงเทพมหานครควรร่างแผนปฏิบัติการพื้นที่สีเขียว โดยเน้นการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้เป็นรูปธรรม โดยเชิญชวนให้ประชาชน เจ้าของที่ดิน บริษัท และองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการรณรงค์ “ปลูกต้นไม้” ดังนั้นกรุงเทพมหานครควรรวมกิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของเมืองไว้ในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการฯ

- 2) การกำหนด“แนวทางสีเขียว” ในการวางผังเมืองกรุงเทพมหานคร
- ระยะเวลาดำเนินการ 10-15 ปี

แนวทางสีเขียว คือ พื้นที่สีเขียวนี้มีลักษณะเป็นแนวยาวเชื่อมโยงระหว่างบริเวณนอกเมืองและใจกลางเมือง ซึ่งใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง เปรียบเสมือนปอดที่กรองอากาศ รวมทั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำหรับสัตว์ พืช และเป็นแนวสำหรับป้องกันน้ำท่วม (แก้มลิง)

แนวทางสีเขียว อาจอยู่บริเวณพื้นที่เกษตรกรรม เรือนเพาะชำ สวนผลไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ อาจจะเป็นพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ ริมคลอง หรืออาจเป็นพื้นที่ว่างตัดผ่านเข้าไปในเมืองก็ได้ นอกจากนี้ อาจใช้สำหรับเป็นพื้นที่กันชนระหว่างเขตการใช้ที่ดินที่มีลักษณะต่างกัน เช่นกันระหว่างที่ดินย่านพักอาศัยและย่านอุตสาหกรรม หรืออาจจะเป็นแนวกั้นเพื่อความปลอดภัยสำหรับกันแนวทางการคมนาคมที่สำคัญก็ได้

อย่างไรก็ตาม แนวทางสีเขียวไม่สามารถดำเนินการในระยะเวลาจำกัดชั่วข้ามคืน แต่ต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควรในการดำเนินการ ต้องมีการวางแผนและการเตรียมซื้อที่ดินไว้ก่อนล่วงหน้า โดยอาจจำเป็นต้องแยกซื้อที่ดินแปลง ในช่วงระยะเวลาหลายปี

3) จัดสร้าง "สวนสาธารณะ" ในที่สามารถดำเนินการได้

ระยะเวลาดำเนินการ 2-4 ปี

กรุงเทพมหานครจะจัดสร้างสวนสาธารณะใหม่ให้เป็นเสมือนปอดของกรุงเทพมหานคร และเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชน จัดสร้างสวนสาธารณะที่มีลักษณะคล้ายกับสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ สวนจตุจักร และสวนรถไฟ เป็นต้น เพิ่มขึ้น

4) จัดทำแนวทางข้อกำหนดพื้นที่สีเขียวในโครงการพัฒนาทั้งของภาครัฐและเอกชน

ระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี

กรุงเทพมหานครควรกำหนดนโยบายสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง ซึ่งริเริ่มโดยบริษัทเอกชนและบริษัทมหาชน โดยข้อกำหนดพื้นที่สีเขียวจะถูกระบุไว้ในผังข้อมูลสำนักงานเขต และในผังข้อมูลกรุงเทพมหานคร

5) พัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี

กรุงเทพมหานครจัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งของพื้นที่ว่างสาธารณะต่างๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่สีเขียวได้อย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยมีการจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการ

6) สร้าง "สวนหย่อมสาธารณะ"

ระยะเวลาดำเนินการ 2-20 ปี

เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีประชากรและอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ อยู่อย่างแออัดหนาแน่น จึงจำเป็นต้องมีพื้นที่สีเขียว ซึ่งอาจจะเป็นสวนหย่อมสาธารณะ หรือเป็นสวนขนาดเล็กจัดสร้างในพื้นที่ดินแปลงใดก็ได้ ที่ไม่ได้กำหนดไว้สำหรับปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง

ใดๆ ที่ดินอาจจัดซื้ออย่างถาวรหรืออาจเช่าระยะสั้นก็ได้ ดังนั้น การสร้างสวนหย่อมสาธารณะจะช่วย
ให้กรุงเทพมหานคร สามารถแก้ปัญหาเร่งด่วน โดยใช้เงินลงทุนจำนวนน้อย

- 7) พื้นฟูสภาพคูคลองให้มีภูมิทัศน์สวยงาม ช่วยในการระบายน้ำและการคมนาคมขนส่ง
ระยะเวลาดำเนินการ 10 ปี

คูคลองเป็นส่วนหนึ่งของระบบป้องกันน้ำท่วม สามารถรองรับน้ำเสียที่ระบายทิ้ง
ออกมาและใช้เป็นระบบการขนส่งทางน้ำ นอกจากนี้ คูคลองยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางสี
เขียวของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นกรุงเทพมหานครควรเริ่มจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อปลูกต้นไม้บริเวณ
ริมคูคลอง และคืนน้ำใสให้สายน้ำ เพื่อเพิ่มความสวยงามและความสะอาด

- 8) กรุงเทพมหานครจะส่งเสริมการเกษตรและการปลูกผัก ผลไม้ ปลอดสารพิษใน
กรุงเทพมหานคร

ระยะเวลาดำเนินการ 1-2 ปี

การเพาะปลูกและการจำหน่ายผักปลอดสารพิษจะช่วยส่งเสริมให้มีสุขภาพที่ดี ดังนั้น
กรุงเทพมหานครจะให้คำแนะนำแก่เกษตรกร เพื่อไม่ให้ใช้ยาฆ่าแมลง สารเคมี โดยการจัดอบรมเพื่อให้
ความรู้ในการทำการเกษตรและการเพาะปลูกที่ปราศจากสารเคมี

- 9) ปลูกต้นไม้ริมถนน

ระยะเวลาดำเนินการ 1-2 ปี

สำหรับการวางแผนและการใช้เวลาน้อย 10 ปีขึ้นไปสำหรับการลงมือปลูกต้นไม้
เนื่องจากต้นไม้ริมถนนสร้างความสวยงามให้แก่เมือง ช่วยให้มีร่มเงาและให้ความร่มเย็น ช่วยดูดก๊าซ
ไนโตรเจน คายก๊าซออกซิเจน และลดฝุ่นละออง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีประโยชน์ในการช่วยเพิ่มคุณภาพ
ของอากาศในเมือง รวมทั้งช่วยปรับสภาพภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อมในเมืองให้ดีขึ้น ดังนั้นกรุงเทพมหานคร
จะกำหนดแผนปฏิบัติการเพื่อรณรงค์ให้มีการปลูกต้นไม้ริมถนนมากขึ้น

- 10) สร้างลานสาธารณะในเมือง (Public Square)

ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปีขึ้นไป

พื้นที่สาธารณะในเมืองเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดความสนใจของทั้งชาวเมืองและนักท่องเที่ยว
เป็นอย่างมาก โดยทั่วไปลานสาธารณะในเมืองมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งสาธารณะ ซึ่งเป็นแหล่งที่
ประชาชนพบปะสังสรรค์ทำกิจกรรมต่างๆ และบางส่วนของพื้นที่จะใช้เป็นตลาด เป็นที่ขายอาหาร
หรือทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและที่พักผ่อนหย่อนใจ โดยลานสาธารณะอาจออกแบบให้เชื่อมโยง
เป็นส่วนหนึ่งของระบบถนน หรืออาจเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอาคารสำนักงานซึ่งเอกชนเป็นผู้ลงทุน

- 11) เชิญชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมสร้างกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองสีเขียว

ระยะเวลาดำเนินการ การรณรงค์เพื่อปลูกต้นไม้เริ่มในปี พ.ศ. 2545

ประชาชนในกรุงเทพมหานครควรหันมาปลูกต้นไม้ในที่ดินของตนมากขึ้น หากได้รับคำแนะนำที่เหมาะสมว่าควรทำอย่างไร ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงควรวางแผนทางเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว โดยกำหนดพันธุ์ไม้ วิธีการปลูก การดูแล และบำรุงรักษา นอกจากนี้ อาจจะขอความร่วมมือจากบริษัทรับจัดสวน ซึ่งจะทำให้บริษัทเหล่านี้มีโอกาสได้ขยายธุรกิจของตนเพิ่มขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเมืองที่สำคัญข้อหนึ่งคือ กำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นมหานครที่มีความน่าอยู่ด้วยการสงวนรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้แนวความคิดในการวางแผนที่โล่งและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สร้อยสุข, 2548) ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- 1) การพัฒนาพื้นที่โล่งว่างเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยสวนสาธารณะที่มีอยู่ในปัจจุบัน และโดยการเสนอแนะให้จัดหาสวนสาธารณะในระดับต่างๆ
- 2) การสงวนรักษาที่โล่งพักน้ำเพื่อการป้องกันน้ำท่วม (แก้มลิง) ในบริเวณพื้นที่ลุ่มและบริเวณบึงหรือสระน้ำในพื้นที่ของส่วนราชการและเอกชน
- 3) การอนุรักษ์ป่าชายเลนและการแก้ไขและป้องกันการกัดเซาะบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลในเขตบางขุนเทียน
- 4) การกำหนดแนวที่โล่งริมแม่น้ำและคลองเพื่อสร้างเสริมสภาพภูมิทัศน์และการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาการบุกรุกถ้ำน้ำสาธารณะ
- 5) การกำหนดแนวที่โล่งริมถนนสายหลักเพื่อการสร้างเสริมสภาพภูมิทัศน์และการบรรเทาปัญหาผลกระทบด้านมลพิษจากการจราจร

โดยแผนผังที่โล่งซึ่งเป็นแผนผังแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและรวมถึงการป้องกันน้ำท่วม ได้แบ่งที่โล่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

- 1) ที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กรุงเทพมหานครได้กำหนดที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในบริเวณที่เป็นสวนสาธารณะ สวนสัตว์ สนามกีฬา ศูนย์เยาวชนขนาดใหญ่ สนามม้า สนามกอล์ฟ พื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนที่โล่งขนาดใหญ่ในสถานที่ราชการ จำนวนรวม 46 บริเวณ โดยกำหนด “ที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเฉพาะที่ดินซึ่งเป็นของรัฐ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการหรือเกี่ยวข้องกับนันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น ที่โล่งที่เป็นที่ดินซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อนันทนาการหรือเกี่ยวข้องกับนันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สาธารณประโยชน์ หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่ขัดหรือแย้งกับข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นที่ได้จำแนกไว้ตาม

กฎกระทรวงนี้ซึ่งตั้งอยู่โดยรอบที่ดินดังกล่าว ที่ดินหลายประเภทให้ใช้ประโยชน์ที่ดินได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่มีแนวเขตติดต่อกับที่โล่งประเภทนี้มากที่สุด”

กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ทั้งหมด 1,568.737 ตารางกิโลเมตร โดยเป็นที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จำนวนทั้งสิ้น 18.671 ตารางกิโลเมตร หรือมีเพียง ร้อยละ 1.19 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งหมด

2) ที่โล่งพักน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม

กรุงเทพมหานครได้กำหนดในแผนผังแสดงที่โล่ง 11 บริเวณ เพื่อเป็นพื้นที่รับพักน้ำ (แก้มลิง) โดยจัดทำเป็นแผนหลักระบบระบายน้ำและระบบป้องกันน้ำท่วมของสำนักการระบายน้ำ ซึ่งข้อกำหนดที่โล่งประเภทนี้คือ “ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการป้องกันน้ำท่วม การสาธารณูปโภคที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันน้ำท่วมหรือสวนสาธารณะเท่านั้น ที่โล่งประเภทนี้ให้มีการถมดินได้ไม่เกินร้อยละ 35 ในแต่ละบริเวณ” กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ทั้งหมด 1,568.737 ตารางกิโลเมตร โดยเป็นที่โล่งพักน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม จำนวนทั้งสิ้น 2.435 ตารางกิโลเมตร หรือมีเพียงร้อยละ 0.16 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งหมด

ทั้งนี้กรุงเทพมหานครยังได้กำหนดแนวที่โล่งไว้ในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะต่างๆดังนี้

1) ที่โล่งเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมริมถนนสายหลัก

วัตถุประสงค์ของที่โล่งประเภทนี้คือ เพื่อเพิ่มร่มเงาริมถนน และใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่สีเขียวกันชนระหว่างถนนและอาคารสิ่งก่อสร้าง ช่วยกรองฝุ่นละอองและควันพิษจากท่อไอเสียรถยนต์ ที่โล่งประเภทนี้กำหนดไว้ในถนนที่มีข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครควบคุมพื้นที่ริมถนน ในระยะ 15 เมตร จำนวน 22 สาย ซึ่งมีข้อกำหนดคือ “ให้มีที่ว่างห่างจากแนวเขตทางไม่น้อยกว่า 2 เมตร เพื่อปลูกต้นไม้เว้นแต่เป็นการก่อสร้างรั้ว กำแพง ป้อมยาม ป้ายชื่ออาคารหรือสถานประกอบการป้ายสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงหรือสถานีบริการก๊าซ ทางเข้าออกของอาคารหรือทางเข้าออกของรถ” ถนนดังกล่าวได้แก่ ถนนแจ้งวัฒนะ ถนนรามอินทรา ถนนรัชดาภิเษก ถนนวงศ์สว่าง ถนนฉลองกรุง ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนสุวินทวงศ์ ถนนนวมินทร์ ถนนเสรีไทย ถนนรามคำแหง ถนนบรมราชชนนี ถนนสิรินธร ถนนร่มเกล้า ถนนพระรามที่ 9 ถนนกรุงธนบุรี ถนนศรีนครินทร์ ซอยสุขุมวิท 77 (ซอยอ่อนนุช) ถนนกาญจนาภิเษก ถนนพระรามที่ 3 ถนนพระรามที่ 2 ถนนสายตากสิน-เพชรเกษม และถนนอุทัยาน

2) ที่โล่งเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมริมแม่น้ำและลำคลอง

ที่โล่งประเภทนี้กำหนดให้มีที่ว่างเพื่อปลูกต้นไม้ กำหนดระยะถอยร่นเพื่อประโยชน์แห่งการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามของเมือง ซึ่งมีข้อกำหนด “ที่ดินนั้นตั้งอยู่ริมแหล่งน้ำสาธารณะที่มีความกว้างน้อยกว่า 10 เมตร ให้มีที่ว่างเพื่อปลูกต้นไม้ตามแนวนานกับเขตแหล่งน้ำสาธารณะนั้นไม่น้อยกว่า 3 เมตร แต่ถ้าแหล่งน้ำสาธารณะมีความกว้างตั้งแต่ 10 เมตรขึ้นไป ให้

มีที่ว่างเพื่อปลูกต้นไม้ตามแนวนานกับแหล่งน้ำสาธารณะนั้นไม่น้อยกว่า 6 เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำ การสาธารณูปโภค เชื้อเพลิง รั้วหรือกำแพง การใช้ประโยชน์ที่ดิน ล่วงล้ำเข้าไปเหนือ น้ำ ในน้ำ หรือได้น้ำของแหล่งน้ำสาธารณะ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำ การสาธารณูปโภค เชื้อเพลิง สะพาน ท่อ สายเคเบิล คานเรือ และโรงสูบน้ำสำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นให้กระทำได้เฉพาะเพื่อประโยชน์สาธารณะและต้องไม่กระทบต่อการใช้ประโยชน์ในแหล่งน้ำสาธารณะร่วมกันของประชาชน”

ในส่วนของแผนผังแสดงที่โล่ง กรุงเทพมหานครได้เสนอแนะระบบสวนสาธารณะที่จะต้องจัดหาเพิ่มเติมในบริเวณชุมชนที่ขาดแคลนดังนี้

บริเวณฝั่งตะวันตก ประกอบด้วย

- 1) สวนสาธารณะระดับเมือง (300 ไร่) จำนวน 2 แห่ง
- 2) สวนสาธารณะระดับย่าน (100 ไร่) จำนวน 5 แห่ง
- 3) สวนสาธารณะระดับชุมชน (50 ไร่) จำนวน 20 แห่ง

บริเวณฝั่งตะวันออก ประกอบด้วย

- 1) สวนสาธารณะระดับเมือง (300 ไร่) จำนวน 3 แห่ง
- 2) สวนสาธารณะระดับย่าน (100 ไร่) จำนวน 9 แห่ง
- 3) สวนสาธารณะระดับชุมชน (50 ไร่) จำนวน 18 แห่ง

4.2.2 การดำเนินการภายหลังการจัดทำแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร

แนวนโยบายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร เริ่มปรากฏชัดเจนชัดเจนในช่วง พ.ศ. 2544 ที่มีการริเริ่มแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครขึ้น โดยมีระยะเวลาดำเนินงานในระยะยาว ถึง 25 ปี เพื่อใช้เป็นกรอบการพัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองสีเขียวและเมืองน่าอยู่อย่าง เป็นรูปธรรม ปฏิบัติได้ และยั่งยืนสืบไป โดยมอบหมายให้คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ดำเนินการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครขึ้น (แล้วเสร็จในปี พ.ศ.2546) โดยได้กำหนดโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ได้แก่

- 1) การจัดภูมิทัศน์ในเขตเมือง
- 2) การสร้างพื้นที่สีเขียวทั่วกรุงเทพมหานคร
- 3) การจัดทำแผนปฏิบัติการพื้นที่สีเขียวสำหรับกรุงเทพมหานคร
- 4) การกำหนด “แนวทางสีเขียว” ในการวางผังเมืองกรุงเทพมหานคร
- 5) จัดสร้างสวนสาธารณะที่สามารถดำเนินการได้
- 6) จัดทำแนวทาง ข้อกำหนดพื้นที่สีเขียวในโครงการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน

- 7) พัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ
- 8) สร้าง “สวนหย่อมสาธารณะ”
- 9) ฟื้นฟูสภาพคลองให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ช่วยในการระบายน้ำและการคมนาคมขนส่ง
- 10) ปลุกต้นไม้ริมถนน
- 11) เชิญชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมสร้างกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองสีเขียว

ทั้งนี้ได้จำแนกโครงสร้างฐานข้อมูลพื้นที่สีเขียวออกเป็น 11 ประเภท ได้แก่ สวนสาธารณะ สนามกีฬากลางแจ้ง สนามกอล์ฟ แหล่งน้ำ ที่ลุ่ม ที่ว่า พื้นที่ไม้ยืนต้น พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่พัฒนาแล้ว เช่น อาคาร บ้านเรือน ถนน และพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่ริมคลอง พื้นที่ใต้ทางด่วน ทางพิเศษ เป็นต้น

โดยขั้นตอนการดำเนินงานในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายใช้เกณฑ์ดังที่กล่าวมา เพื่อพิจารณาหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการกำหนดพื้นที่สีเขียว จัดทำแผนที่พื้นที่สีเขียวแสดงขนาดและที่ตั้งของพื้นที่สีเขียว พิจารณาจากข้อมูลทางเทคนิคและกายภาพ (ภาพถ่ายดาวเทียม) พิจารณาเกณฑ์ต่างๆเชิงผังเมือง จากข้อมูลเชิงสถิติและข้อมูลแผนที่ ความหนาแน่นของประชากร สัณฐานของเมือง และการวิเคราะห์ SWOT ทำการสำรวจภาคสนาม ตรวจสอบความถูกต้องจากข้อมูลเทคนิคกับสภาพความเป็นจริง จัดทำแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวตามธรรมชาติและลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ดำเนินการประมาณการค่าใช้จ่ายในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว (ตามความเป็นจริงและความพร้อมก่อนหลัง) จากนั้นจึงทำการเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวต่อไป

รูปแบบและเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่สีเขียว มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) พื้นที่ที่ต้องการฟื้นฟูสภาพเร่งด่วน 2) พื้นที่รอการพัฒนาและรกร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์ 3) พื้นที่รกร้างได้แนวทางสาธารณะและได้ทางด่วน และ 4) พื้นที่แหล่งน้ำและที่ลุ่ม

แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย ดำเนินการโดยเข้าเป็นเจ้าของที่ดิน จากการเจรจาซื้อหรือเช่า ที่ดินที่ได้มาควรทำหมายแนวเขตในพื้นที่จริงให้ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ในอนาคต จากนั้นทำการออกแบบสวนสาธารณะและการประชาสัมพันธ์ โดยมีการเตรียมพื้นที่หรือการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการปลูกต้นไม้และตกแต่งสวนให้สมบูรณ์ตามแปลนที่กำหนดและเตรียมจัดหาต้นไม้แล้วจึงทำการปลูกต้นไม้และตกแต่งสวน

กลยุทธ์การได้มาซึ่งที่ดินเพื่อการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว แบ่งออกเป็น 1) พื้นที่ของเอกชน ที่ได้มาโดยวิธีการออกพระราชบัญญัติเวนคืนที่ดิน การซื้อที่ดิน การขอรับบริจาคที่ดินจากเอกชน โดยกรุงเทพมหานครต้องจัดทำเป็นโครงการและประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า การทำสัญญาแลกเปลี่ยนที่ดิน การทำสัญญาเช่าที่ดินระยะยาว และการสร้างแรงจูงใจในรูปแบบต่างๆ เช่น ด้านภาษี และเงินชดเชย เป็นต้น และ 2) พื้นที่ของหน่วยงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่ได้มาโดยการขอความร่วมมือ ซึ่ง

กรุงเทพมหานครจะสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่สมบูรณ์ การขอเข้าไปใช้ที่ดิน และการขอรับบริจาคที่ดิน

กลยุทธ์ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวด้านผังเมือง มีแผนในการดำเนินการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เมืองตามจุดต่างๆ โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวบนพื้นที่นอกและด้านในอาคาร เช่น สวนบนหลังคา (Garden Roof) ในบริเวณช่องว่างระหว่างอาคาร ในบริเวณลานด้านหน้าอาคารห้างสรรพสินค้า ในบริเวณพื้นที่ลานจอดรถ ในแนวเส้นทางคมนาคม และโดยการแทนที่พื้นที่เดิม (Urban Infill) ในส่วนของกลยุทธ์ในด้านการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว นั้น จะมีการดำเนินการปรับกลไกการบริหารองค์กร พัฒนากลไกและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการ ทำการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ควบคู่ไปกับการปลูกสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของพื้นที่สีเขียว

กลยุทธ์หรือมาตรการในการลงทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียว จะมีการดำเนินการโดยมอบหมายให้กรุงเทพมหานครเป็นผู้ลงทุน โดยนำชุมชนและผู้ประกอบการธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมกับการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ การตั้งกองทุนบริจาค และการจัดเก็บภาษีจากผู้ประกอบการกิจกรรมที่ไม่เป็นมิตรต่อพื้นที่สีเขียวและผู้ก่อปัญหา

โดยกรุงเทพมหานครกำหนดแนวทางการจัดการจัดหาสวนสาธารณะไว้ 5 ประเภท คือ

1) สวนขนาดใหญ่ 4 มุมเมือง ดำเนินการประกาศหาพื้นที่ขนาด 20 ไร่ขึ้นไปบริเวณ 4 มุมเมืองของกรุงเทพมหานคร โดยทำการเช่าระยะยาว 20-30 ปี ตามข้อบัญญัติพัสดุ

2) สวนสาธารณะในวัด-ราชการ โดยการขอความร่วมมือกับวัดและหน่วยราชการ ในการปลูกดูแลรักษา และกำหนดเขตจัดหาต้นไม้

3) สวนสาธารณะชุมชน แบ่งเป็น 2 กรณี คือ 1) กรณีขอใช้จะต้องดำเนินการตามข้อบัญญัติว่าด้วยการพัฒนาทรัพย์สินที่ประชาชนใช้สอยร่วมกัน และ 2) กรณีขอเช่าจะต้องเป็นที่ดินขนาด 5-50 ไร่ มีทางออกสู่สาธารณะอยู่ใกล้ชุมชน โดยทำการเช่าในระยะเวลาที่เหมาะสมไม่น้อยกว่า 10 ปี ตามข้อบัญญัติพัสดุ

4) สวนรูปแบบพิเศษเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ โดยจัดหาพื้นที่ที่สำคัญควรอนุรักษ์ ดำเนินการเช่าในระยะยาว 30 ปี ตามข้อบัญญัติพัสดุ โดยผู้เช่ายังคงประกอบอาชีพตามปกติ แต่ต้องเปิดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวสาธารณะ

5) สวนสาธารณะในหมู่บ้านจัดสรร แบ่งเป็น 2 กรณีคือ 1) กรณีติดต่อเจ้าของได้ โดยการขอใช้พื้นที่ และดำเนินการตามข้อบัญญัติว่าด้วยการพัฒนาทรัพย์สินที่ประชาชนใช้สอยร่วมกัน และ 2) กรณีติดต่อเจ้าของไม่ได้ ให้ดำเนินการขอร่วมมือกับสมาคม โดยการตกลงร่วมกันเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อทำการกำหนดเขตจัดหาต้นไม้ และขอความร่วมมือกับประชาชนในการปลูกและดูแลรักษาพื้นที่สีเขียว

ภายหลังจากที่กรุงเทพมหานครได้มีแนวนโยบายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร และมีแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครที่ชัดเจน กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการดำเนินการเกี่ยวกับโครงการและแผนงานการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ทั้งที่เป็นโครงการหลักและการเชื่อมโยงโครงการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2555 กรุงเทพมหานครได้จัดทำแผนปฏิบัติการว่าด้วยการลดปัญหาภาวะโลกร้อนของกรุงเทพมหานครขึ้น โดยได้กำหนดแนวทางดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการลดปัญหาภาวะโลกร้อนในกรุงเทพมหานครใน 5 ประเด็น ได้แก่ การพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและการปรับปรุงระบบจราจร การส่งเสริมการใช้พลังงานทางเลือก การปรับปรุงอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าในอาคาร (Green Building) การจัดการขยะและบำบัดน้ำเสีย และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเป็นประเด็นหนึ่งในการจัดทำแผนปฏิบัติการว่าด้วยการลดปัญหาภาวะโลกร้อนของกรุงเทพมหานคร โดยให้มีการดำเนินการสร้างสมดุลการใช้พื้นที่ให้เกิดความเหมาะสม ลดมลพิษและผลิตออกซิเจนให้กับเมืองด้วยการเพิ่มสวนสาธารณะ ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ไปยังประชาชนทุกภาคส่วน ส่งเสริมการทำสวนดาดฟ้า และสวนแนวตั้ง

ในปี พ.ศ. 2550 (วันที่ 10 กรกฎาคม 2550) คณะรัฐมนตรี มีมติเรื่องแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตลอดจนได้มีความพยายามในการขับเคลื่อนแผนฯ โดยการประกาศนโยบายต่อสาธารณะ เพื่อให้ทุกภาคส่วนร่วมกันเพิ่มพื้นที่สีเขียว (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) โดยมีรายละเอียดของมติให้ **พื้นที่สีเขียวยั่งยืน** หมายถึง พื้นที่สีเขียวที่มีต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เป็นองค์ประกอบหลักและได้รับการบำรุงรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืน ของชุมชนเมืองในภาพรวมให้ได้ไม่น้อยกว่า 1 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน ภายในระยะเวลา 5 ปี และสามารถดำรงรักษาไว้ได้อย่างยั่งยืน โดยแผนดังกล่าวมีแนวทางในการดำเนินงาน 6 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 การนำร่องการเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในแปลงที่ดินของรัฐ สถานที่ราชการ สถานศึกษา ศาสนสถานและการปลูกไม้ยืนต้นในบริเวณที่ดินสาธารณะริมทางหรือริมน้ำเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืนให้กับชุมชน โดยมี 7 มาตรการ คือ

- 1) นำร่องการจัดทำพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในสถานที่ราชการ สถานศึกษา ศาสนสถาน ที่ก่อสร้างใหม่ในพื้นที่ใหม่ที่ไม่มีการใช้ประโยชน์อยู่เดิม และไม่มีข้อจำกัดในขนาดที่ดินในการปลูกสร้าง เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน โดย “กำหนดให้มีพื้นที่สีเขียวร้อยละ 50 ของแปลงที่ดินและเป็นพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืน”

- 2) นำร่องการจัดทำพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในสถานที่ราชการ สถานศึกษา ศาสนสถาน ที่ก่อสร้างใหม่ในพื้นที่เดิมที่เคยมีการใช้ประโยชน์ โดยสร้างทดแทนอาคารที่มีอยู่ โดย “กำหนดให้มีพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 30 ของแปลงที่ดินและเป็นพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืน”
- 3) นำร่องการจัดทำพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในสถานที่ราชการ สถานศึกษา ศาสนสถาน ทั่วไป โดย “กำหนดให้มีพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 30 ของแปลงที่ดินและเป็นพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืน”
- 4) สถานที่ราชการ สถานศึกษา ศาสนสถานใดที่ไม่สามารถจัดสร้างพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในแปลงที่ดินที่ส่วนราชนั้นใช้ประโยชน์ได้ตามเกณฑ์ ควรจะจัดสร้างพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนในแปลงที่ดินอื่น ในระยะที่เดินเท้าถึงกันได้
- 5) ให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ขนาดใหญ่ต้องวางแผนการสร้างพื้นที่สีเขียวอย่างบูรณาการกับการพัฒนาสาธารณูปโภคสาธารณูปการ
- 6) โครงการพัฒนาที่ดินใดๆ รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานทั้งของรัฐและรัฐวิสาหกิจจะต้องดำเนินการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนให้เกิดขึ้น และใช้ประโยชน์ได้จริงควบคู่ไปกับการจัดทำพื้นที่เพื่อกักเก็บน้ำ หรือจัดทำ “แก้มลิง” เพื่อการหน่วงน้ำ

แนวทางที่ 2 การปรับปรุงกฎระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการเพิ่มและการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของชุมชน และผลักดันให้มีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด โดยมีมาตรการในการกำหนดสัดส่วนพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนในที่ว่าง ตาม พรบ ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 โดยกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวยั่งยืน อย่างน้อยร้อยละ 50 ของพื้นที่ว่าง

แนวทางที่ 3 สนับสนุน ส่งเสริม และกำหนดให้เอกชนเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

แนวทางที่ 4 การใช้แรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืน

แนวทางที่ 5 การเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการพื้นที่สีเขียวของชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แนวทางที่ 6 สนับสนุนการสร้างความรู้ จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของชุมชน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 ทุกภาคส่วนได้พยายามในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการประกาศนโยบายต่อสาธารณะเพื่อให้ทุกภาคส่วนร่วมกันเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยมีการแสดงความคิดเห็นความต้องการ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน เช่น ภาคการศึกษา ได้เสนอแนวคิดในภาคการศึกษา โดยใช้วิธีดำเนินการผ่านกระบวนการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการณรงค์ต่างๆ อาทิ ปาโนโรงเรียน โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา ทั้งในและนอกระบบ ในส่วนของภาคศาสนา ได้เสนอแนวคิดการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยมุ่งเน้นพัฒนาแหล่ง

โบราณสถาน วัด โบสถ์ ปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมอันดีงามของไทย จัดทำคู่มือให้ความรู้การจัดภูมิทัศน์เพื่อเป็นแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียว เพราะพระเจดีย์ไม่เป็น รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ต่าง ๆ ที่เหมาะกับพื้นที่ และทำการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมขนต้นไม้เข้าวัด อาทิ ทำบุญวันเกิดพระสงฆ์ให้คนปลูกต้นไม้ในวันแต่งงาน ปลูกต้นไม้สะเดาะเคราะห์เป็นเกราะกำบังภัย เพราะธรรมชาติของสังคมไทยเชื่อว่าถ้าทำสิ่งดีแล้วเกิดมงคล เกิดความโชคดีกับชีวิตและครอบครัว จะกลายเป็นกระแสในที่สุด (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 5 เมษายน 2552)

4.3 สถานการณ์พื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร

จำนวนพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร

การดำเนินงานตาม “วาระแห่งกรุงเทพมหานคร” (Bangkok Agenda) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ได้กล่าวถึงการลงทุนหาพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครอย่างชัดเจน ทำให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมเมือง โดยกำหนดให้การเพิ่มพื้นที่สีเขียวเป็นตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมของเมือง ทั้งนี้มีการส่งเสริมให้ประชาชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองด้วย ตลอดระยะการดำเนินงานกว่า 10 ปี ในการใช้มาตรการต่างๆ เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ทำให้ในปี พ.ศ. 2550 มีพื้นที่สวนสาธารณะเพิ่มมากขึ้นกว่า 3 เท่า เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2540 และสัดส่วนของพื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่กรุงเทพมหานครปี พ.ศ.2550 ก็เพิ่มขึ้นกว่า 5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2540 เช่นกัน ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 4.3 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากรุงเทพมหานครมีการดำเนินการเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4.3 สัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะของกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2540-2550

ปี	ขนาดพื้นที่สวนสาธารณะ (ไร่)	สัดส่วนของพื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่กรุงเทพมหานคร(ร้อยละ)	สัดส่วนของพื้นที่สวนสาธารณะต่อจำนวนประชากร (ตารางเมตร/คน)
2540	2,698	0.28	0.77
2541	3,141	0.32	0.90
2542	3,932	0.40	1.11
2543	4,933	0.50	1.39
2544	5,709	0.58	1.60
2545	7,877	0.81	2.20
2546	8,097	0.83	2.24
2547	9,827	1.00	2.69
2548	10,997	1.04	3.12
2549	11,287	1.15	3.17
2550	11,745	1.20	3.29

ที่มา : สำนักงานสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร (2549)

สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร, 2552 (ข้อมูลระหว่างปี 2548-2550)

จำนวนผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียว

จากข้อมูลการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ระหว่างปี พ.ศ. 2548-2550 (ตารางที่ 4.4) จะเห็นว่าในช่วงเวลา 3 ปี กรุงเทพมหานครสามารถเพิ่มจำนวนพื้นที่สีเขียวได้ถึง 1,196,800 ตารางเมตร หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.80 แต่ยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการในการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวของ กรุงเทพมหานครที่มีผู้เข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในวันหยุดพบว่า จำนวนผู้ใช้บริการเฉลี่ย ต่อวันเพิ่มขึ้นจาก 124,351 คน/วัน ในปี พ.ศ.2538 เป็น 133,955 คน/วัน ในปี พ.ศ.2550 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.75 นอกจากนี้ยังอาจพิจารณาได้จากความหนาแน่นจากการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวที่มีการเปลี่ยนแปลง น้อยมากและค่อนข้างคงที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหนาแน่นในช่วงวันหยุด

ตารางที่ 4.4 จำนวนผู้ใช้สวนสาธารณะของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548-2550

ปี พ.ศ.	จำนวน สวนสาธารณะ (แห่ง)	พื้นที่สีเขียว (ตารางเมตร)	จำนวนผู้ใช้บริการเฉลี่ย (คนต่อวัน)		ความหนาแน่นเฉลี่ย (คน/วัน/ตารางเมตร)	
			วันธรรมดา	วันหยุด	วันธรรมดา	วันหยุด
2548	18	17,595,200	64,704	124,351	0.0037	0.0071
2549	20	18,059,200	65,404	125,351	0.0036	0.0069
2550	23	18,792,000	66,490	133,995	0.0035	0.0071

ที่มา: สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร (2551)

แผนงานและเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว

การดำเนินงานตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548-2551 ที่วางเป้าหมายของการ พัฒนาพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครด้วยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในรูปแบบของสวนสาธารณะหรือพื้นที่ สีเขียวที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจได้นั้น (ตารางที่ 4.5) ได้ กำหนดสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรไม่ต่ำกว่า 3.00 ตารางเมตรต่อคน และมีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น 3,000 ไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ (พ.ศ. 2551) ซึ่งจากผลการดำเนินงานตามแผนดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานจริงของกรุงเทพมหานคร (ตารางที่ 4.3) พบว่า กรุงเทพมหานครมีผลการดำเนินงานเกิน กว่าเป้าหมายที่วางไว้ตั้งแต่เริ่มดำเนินการแผนฯ โดยในปี พ.ศ. 2548-2551 มีอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อ ประชากร เท่ากับ 3.12 3.17 และ 3.29 ตารางเมตรต่อคน ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 เป้าหมายการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ตามแผนบริหารราชการ ปี พ.ศ.2548-2551

แผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร	เป้าหมาย			
	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551
อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร(ตารางเมตร/คน)	2.41	2.61	2.81	3.00
ขนาดพื้นที่สีเขียวที่เพิ่มขึ้น (ไร่)	750	750	750	750
จำนวนสาธารณะเพิ่มขึ้น (แห่ง)	20	20	20	20
จำนวนพื้นที่ว่างเปล่าได้รับการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่สีเขียว(แห่ง)	10	10	10	10
จำนวนต้นไม้ขนาดใหญ่และพันธุ์พืชที่เพิ่มขึ้น(ต้น)	100,000	100,000	100,000	100,000

ที่มา: สำนักงานสวนสาธารณะ (2549)

จากการดำเนินงานตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548-2551 ได้มีการสรุปปัญหาและอุปสรรคในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ดังนี้ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2549)

1) ขาดพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง เนื่องจากในเขตเมืองเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจแออัดไปด้วยสิ่งก่อสร้าง อาคารพาณิชย์ต่างๆ ราคาที่ดินมีราคาสูง ทำให้การหาพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของเมืองจึงเป็นเรื่องยาก

2) ขาดการดูแลรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน เนื่องจากสวนสาธารณะบางแห่งถูกปล่อยรกร้างซึ่งอาจมีสาเหตุจากขาดงบประมาณในการดูแลอย่างต่อเนื่องหรือขาดมาตรการติดตามและตรวจสอบ

3) ขาดแหล่งเงินทุนในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว เนื่องจากการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนจะต้องมีการลงทุนและดูแลอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแหล่งเงินทุนหรืองบประมาณเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

แผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2552-2555

จากผลการดำเนินงานตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548-2551 ที่การเพิ่มพื้นที่สีเขียวบรรลุเกินกว่าเป้าหมายที่วางไว้ ผสมกับปัญหาและอุปสรรคในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ทำให้ในการวางแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2552-2555 เน้นกลยุทธ์การใช้แผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครเป็นเครื่องมือในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยเน้นการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมของเมืองที่ดี และให้การสนับสนุนกระบวนการจัดหาที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ โดยกำหนดตัวชี้วัดประเด็นยุทธศาสตร์ให้ได้สัดส่วนพื้นที่สีเขียวในรูปแบบสวนสาธารณะต่อประชากรไม่ต่ำกว่า 4.42 ตารางเมตรต่อคน เมื่อสิ้นสุดแผนฯ ในปี พ.ศ.2555

และอีก 10 ปี ข้างหน้าให้ได้สัดส่วนพื้นที่สีเขียว ในรูปแบบสวนสาธารณะต่อประชากรไม่ต่ำกว่า 6.1 ตารางเมตรต่อคน เมื่อสิ้นสุดแผนฯ ในปี พ.ศ. 2563 (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ประเด็นยุทธศาสตร์การเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ตามแผนบริหารราชการ กรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2552-2555

ตัวชี้วัดประเด็นยุทธศาสตร์	2551	2552	2555	2563
ร้อยละของพื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมของเมืองที่ดีต่อพื้นที่กรุงเทพมหานคร	4.19	4.19	≥ 4.19	≥ 18.00
พื้นที่สีเขียวในรูปแบบสวนสาธารณะต่อประชากร (ตารางเมตร/คน)	3.3	3.87	≥ 4.42	≥ 6.1

ที่มา: แผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2552-2555

กรุงเทพมหานครเป็นมหานครขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของโลก ขนาดพื้นที่โดยรวมเท่ากับ 1,568.737 ตารางกิโลเมตร โดยประชากรในกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2550 จำนวนทั้งสิ้น 5,716,248 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 3,644 คนต่อตารางกิโลเมตร กรุงเทพมหานครมีสวนสาธารณะระดับเมืองขนาดใหญ่ที่สุดคือ สวนหลวง ร.9 ขนาดพื้นที่ 500 ไร่ ให้บริการประชาชนทั่วทั้งกรุงเทพมหานคร นอกนั้นเป็นสวนสาธารณะระดับต่างๆลดหลั่นกันลงมา ในปี พ.ศ. 2550 กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สวนสาธารณะรวมทั้งสิ้น 11,745 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากรในกรุงเทพมหานครเท่ากับ 3.29 ตารางเมตรต่อคน นับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับมาตรฐานสำหรับประเทศไทยที่กำหนดไว้ว่าสัดส่วนของสวนสาธารณะต่อประชากรจะต้องเท่ากับ 16 ตารางเมตรต่อคน (ตารางที่ 4.7)

จากมาตรฐานที่กำหนดไว้ของสำนักผังเมืองที่ให้เพิ่มพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะอย่างน้อยให้มีอัตราส่วนพื้นที่ต่อจำนวนประชากร 4 ตารางเมตรต่อคนในระยะสั้น (5 ปี) 10 ตารางเมตรต่อคนในระยะปานกลาง (10 ปี) และ 16 ตารางเมตรต่อคนในระยะยาว (20 ปี) การคาดประมาณประชากรใน 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2555) จะมีประชากรตามทะเบียนราษฎรประมาณ 6,775,672 คน ดังนั้นในปี พ.ศ.2555 กรุงเทพมหานครจะต้องหาพื้นที่สีเขียวเพิ่มให้ได้อีกประมาณ 6,509.34 ไร่เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.7 มาตรฐานพื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากรในประเทศไทย

หน่วยงาน	พื้นที่สวนสาธารณะ ต่อประชากร 1,000 คน (ไร่)	พื้นที่สวนสาธารณะ ต่อประชากร 1 คน (ตารางเมตร)	หมายเหตุ
สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ	10	16	ใช้เป็นมาตรฐานสำหรับประเทศ ไทย
บริษัท Litchfield Whiting Brown & Associate	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร
สำนักผังเมือง	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร
JICA	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร
การเคหะแห่งประเทศไทย	2	3.20	เพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย
ผังนครหลวง ฉบับปรับปรุง	1.80	2.88	รวมพื้นที่สนามกีฬา 0.40 ไร่ต่อ 1,000 คน และสนามเด็กเล่น 0.30 ไร่ต่อ 1,000 คน เป็นมาตรฐานที่ผัง เมืองนิยมใช้

ที่มา : อาชัญญา และคณะ (2548)

4.4 กฎหมายและหน่วยงานรับผิดชอบในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสวนสาธารณะ ได้แก่ พระราชบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 ที่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานครในส่วนที่เป็นกฎหมายบังคับโดยตรง หรือเกี่ยวข้องกับการดูแลสวนสาธารณะบางส่วน เช่น มาตรา 89 ภายใต้งบบังคับแห่งกฎหมายอื่นให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจที่ดำเนินการในเขตกรุงเทพมหานครในเรื่องต่างๆ ซึ่งรวมถึง การดูแลรักษาที่สาธารณะ การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่สีเขียวทั้งสิ้น (อาชัญญา, 2548) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันหน่วยงานสำคัญที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครประกอบด้วย 2 หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักผังเมือง

4.4.1 สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม

กรุงเทพมหานครได้มีการปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องสวนสาธารณะและพื้นที่สีเขียวมาโดยตลอด นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครธนบุรี พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นหน่วยงานปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งในการจัดตั้งเทศบาลนคร เพื่อบริหารกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งงานด้านสวนสาธารณะ โดยให้

อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของ "กองถนน" ต่อมางานของเทศบาลทั้ง 2 แห่ง ได้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นมาก และได้มีการตั้งหน่วยงานระดับกองขึ้นอีกหลายกอง โดยกองถนนเปลี่ยนเป็น “กองรักษาความสะอาด” และได้มีการจัดตั้งกองสวนสาธารณะขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2498 โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาสวนสาธารณะได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรและการแบ่งภาระความรับผิดชอบหลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างกองสวนสาธารณะ สำนักสวัสดิการสังคม เป็นสำนักงานสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นส่วนราชการระดับสูงกว่า มีหน้าที่ในการดูแลสวนสาธารณะในเขตกรุงเทพมหานคร (สำนักงานสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร, 2551)

สำนักงานสวนสาธารณะมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนและพัฒนาพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร การปลูก บำรุงรักษาด้านไม้ สนามหญ้าในสวนสาธารณะ สวนหย่อม เกาะกลาง ทางเท้าในถนนสายสำคัญต่างๆ และสถานที่ที่ต้องการดูแลเป็นพิเศษ การตัดแต่ง ขุดย้าย ศัลยกรรมต้นไม้ การขยาย พันธุ์ การประดับตกแต่งต้นไม้ การตกแต่งเมือง กำหนดแนวทางแผนการเพิ่มพื้นที่สีเขียว การบริหารงานสวนสาธารณะ การเพิ่มบริการต่างๆ ในสวนสาธารณะเป็นศูนย์กลางความรู้ด้านวิชาการ เกษตร การให้การศึกษาด้านพฤกษศาสตร์และวิชาการเกษตรแก่ส่วนราชการอื่น เยาวชนและประชาชนทั่วไป การสำรวจจริงวัด ประมาณการจัดหาข้อมูลเพื่อออกแบบ ประมาณการงบประมาณในการจัดสร้างสวน แหล่งนันทนาการและกีฬาของสำนักงานสวนสาธารณะ การวางแผนกำหนดนโยบายแนวทาง ดำเนินการการปลูกบำรุงรักษาด้านไม้แก่สำนักงานเขต ให้คำแนะนำด้านวิชาการเกษตรและการออกแบบสวนและต้นไม้ สนับสนุนพันธุ์ไม้และอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ตลอดจน แก้ไขปัญหาให้กับสำนักงานเขต โดยแบ่งงานภายในส่วนราชการ ดังนี้

1. ฝ่ายบริหารทั่วไป มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานสารบรรณและธุรการทั่วไป งานการประชุม การงบประมาณการเงิน การบัญชีและพัสดุ การทะเบียนทรัพย์สิน การควบคุมดูแลสถานที่และยานพาหนะ

2. กลุ่มงานวิชาการสวนและต้นไม้ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดอบรมและให้คำแนะนำด้านการเกษตรแก่เจ้าหน้าที่และหน่วยงานอื่น จัดทำโครงการประกวดต่างๆ เกี่ยวกับสวนและต้นไม้ จัดทำหนังสือ จุลสาร แผ่นพับและคู่มือการปฏิบัติงาน จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานและกิจกรรมของสำนักงาน เป็นแหล่งศึกษาความรู้ด้านธรรมชาติวิทยาที่สำคัญของเด็ก เยาวชน และประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตอื่น รวมทั้งสัตว์น้ำ สัตว์ปีกและแมลงต่างๆ กับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นบรรทัดฐานของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่เด็ก เยาวชนและประชาชน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และสร้างความตระหนักแก่ประชาชนเกิดจิตสำนึกที่ดีที่จะช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมให้เกิดคุณภาพของสิ่งแวดล้อมของเมืองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน การบริหารจัดการอุทยานผีเสื้อและแมลง

กรุงเทพมหานคร การจัดแสดงชุดนิทรรศการแบบมีปฏิสัมพันธ์ จัดแสดงวิถีทัศน์ จัดการเพาะเลี้ยงที่
ครบวงจรของพืชและสัตว์

3. **กลุ่มงานออกแบบสวน** มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสำรวจรังวัด จัดหาข้อมูลเพื่อการ
ออกแบบ เขียนแบบ งานภูมิสถาปัตยกรรม เช่น สวนสาธารณะ การจัดสวนไม้ประดับ สวนหย่อม งาน
ปลูกไม้ริมทางสาธารณะ งานสถาปัตยกรรม และสิ่งก่อสร้างประกอบสวน การดูแล ซ่อมบำรุง ระบบ
ไฟฟ้า ระบบน้ำและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งงานควบคุมการก่อสร้าง การให้บริการออกแบบและ
จัดสวนแก่หน่วยงานต่างๆ

4. **กลุ่มปลูกบำรุงรักษา** มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปลูก ตกแต่ง บำรุงรักษาดินไม้ สนาม
หญ้าในสวนหย่อม เกาะกลาง ทางเท้าของถนนสายสำคัญต่างๆ และสถานที่สำคัญที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ
ตัดแต่ง ขุดล้อมต้นไม้ยืนต้นในพื้นที่รับผิดชอบ ให้บริการประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ในการอนุรักษ์
ดินไม้ด้วยการสัลยกรรม ให้บริการประชาชนในการจัดแต่งขุดย้ายต้นไม้ ตัดเก็บไม้โค่นล้ม หรือต้นไม้
อันตรายเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ รวมทั้งสนับสนุนสำนักงานเขตในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการได้
การพิจารณาคำขออนุญาตและขุดย้ายต้นไม้ในที่สาธารณะเพื่อขออนุมัติต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
การจัดทำแผนการปลูกต้นไม้ประจำปีของสำนักงานสวนสาธารณะและสำนักงานเขต กำหนดแนวทาง
และวิธีดำเนินการให้สำนักงานเขตปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน จัดทำแผนตัดแต่งต้นไม้ตามข้อตกลง
ระหว่างกรุงเทพมหานครกับการไฟฟ้านครหลวง การจัดทำราคากลางต้นไม้ และพิจารณาความ
เหมาะสมของชนิดและราคาค่าต้นไม้เพื่อให้สำนักงานเขตดำเนินการในพื้นที่รับผิดชอบ

5. **กลุ่มงานขยายพันธุ์ไม้** มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการขยายพันธุ์ไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้
ประดับ ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อใช้ปลูกและประดับทั่วกรุงเทพมหานคร ให้การสนับสนุนพันธุ์ไม้กับส่วน
ราชการของสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักงานเขต รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ศึกษา
ทดลองการผลิตไม้ดอกตามฤดูกาล กำหนดเวลาออกดอก การใช้เทคนิคทางวิชาการด้านการบำรุงรักษา
การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การใช้วัสดุปลูกเพื่อให้ได้ต้นไม้ตามมาตรฐานและเป็นไปตามเป้าหมาย ผลิต
ไม้ดอก ไม้ประดับกระถางเพื่อประดับสถานที่สำคัญและประดับภายในอาคาร เลือกชนิดพันธุ์ที่
เหมาะสม ตลอดจนศึกษาจัดหาพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของกรุงเทพมหานคร
เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ และสำนักงานเขตนำไปปลูกและประดับเมือง ดังประดับพันธุ์ไม้ตกแต่งสถานที่
ราชการของกรุงเทพมหานครในงานพระราชพิธีต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร รัฐบาลและหน่วยงาน
ราชการอื่นๆ การตกแต่งเมืองให้สวยงามเนื่องในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา การต้อนรับ
ราชอาคันตุกะจากต่างประเทศ การประชุมระดับประเทศ การแข่งขันกีฬาระดับประเทศ การตกแต่ง
เมืองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยพิจารณากำหนดรูปแบบการตกแต่ง และชนิดของต้นไม้ให้

สวยงามเหมาะสมกับโอกาสต่างๆ ให้ความรู้ทางวิชาการต่างๆ แก่สำนักงานเขต สถาบันการศึกษา หน่วยงาน และประชาชนทั่วไป

6. **กลุ่มสวนสาธารณะ 1** มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายในการดำเนินงานของสวนสาธารณะในกลุ่มสวนสาธารณะ 1 ตามนโยบายของผู้บริหาร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนผู้ให้บริการและสาธารณสมบัติของสวน ให้คำแนะนำด้านวิชาการเกี่ยวกับสวนและต้นไม้ วางมาตรฐานในการพัฒนาสวนสาธารณะ และอำนวยความสะดวกแก่หน่วยงานอื่นในการขอใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยสวนสาธารณะในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย

- 1) สวนลุมพินี จัดให้เป็นสวนอเนกประสงค์ ประกอบด้วย ลานกีฬา นันทนาการ ศูนย์ผู้สูงอายุและกิจกรรมซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของสำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว
- 2) สวนจตุจักร จัดให้เป็นสวนแห่งวรรณคดีสำหรับเด็กและเยาวชนและประชาชนทั่วไปในการศึกษาหาความรู้
- 3) สวนสราญรมย์ จัดให้เป็นสวนแห่งศิลปวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้
- 4) สวนเสรีไทย จัดให้เป็นสวนน้ำและจัด กิจกรรมทางน้ำ
- 5) สวนรมณีนาถ จัดให้เป็นสวนสุขภาพ ส่งเสริมการออกกำลังกายในรูปแบบต่างๆ
- 6) สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จัดให้เป็นสวนพฤกษศาสตร์ เช่น สวนไม้มงคล 76 จังหวัด สวนกล้วย สวนไผ่ สวนปาล์ม เป็นต้น
- 7) สวนสันติภาพ จัดให้เป็นสวนแห่งดนตรี
- 8) สวนวชิรเบญจทัศ จัดให้เป็นสวนแห่งครอบครัว
- 9) สวนกีฬารามอินทรา จัดให้เป็นสวนอเนกประสงค์
- 10) สวนรมณีฯทุ่งสีกัน จัดให้เป็นสวนอเนกประสงค์

7. **กลุ่มสวนสาธารณะ 2** มีหน้าที่รับผิดชอบเช่นเดียวกับกลุ่มสวนสาธารณะ 1 โดยสวนสาธารณะในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย

- 1) สวนหลวง ร.9 จัดให้เป็น สวนพฤกษศาสตร์ จัดรูปแบบสวนของประเทศต่างๆ
- 2) อุทยานเบญจสิริ จัดให้เป็นสวนประติมากรรม
- 3) สวนพระนคร จัดให้เป็นสวนไม้ดัดรูปต่างๆ
- 4) สวนหนองจอก จัดให้เป็นสวนไทโรงาม รวบรวมพันธุ์ไม้ไทยชนิดต่างๆ
- 5) สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระชนมพรรษา จัดให้เป็นสวนริมน้ำ จัดปลูกตกแต่งพันธุ์ไม้ไทย
- 6) สวนธนบุรีรมย์ จัดให้เป็นสวนสมุนไพรชนิดต่างๆ

- 7) สวนวรรณธรรม เป็นสวนสาธารณะที่เน้นการพักผ่อนทางด้านจิตใจและอาศัยธรรมเป็นเครื่องชี้นำ สวนวรรณธรรมนับเป็นสวนสาธารณะแห่งแรกที่ยกแบบสำหรับรองรับการให้บริการในด้านของสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับทุกศาสนาเพื่อให้เกิดความสงบสุขทางจิตใจ
- 8) สวนมหาดไทย จัดให้เป็นสวนอเนกประสงค์
- 9) สวนทิววนารมย์ จัดให้เป็นสวนอเนกประสงค์
- 10) สวน 60 พรรษาสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จัดให้เป็นสวนอเนกประสงค์

ตัวอย่างโครงการของกรุงเทพมหานครที่ดำเนินการเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว

การดำเนินการของกรุงเทพมหานครมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวหลายโครงการ (สำนักงานสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร) ได้แก่

1. โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ปรับปรุงภูมิทัศน์และดูแลสวนสาธารณะ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร โดยพัฒนาจัดสร้างสวนสาธารณะ สวนหย่อม สวนชุมชนในพื้นที่ว่างของรัฐ เอกชน ริมคลอง ฯลฯ ปรับปรุงภูมิทัศน์ในถนนสายหลัก สายรองในพื้นที่ทั้ง 50 เขต รวมไปถึงการปรับปรุงภูมิทัศน์ ตกแต่งสถานที่สำคัญๆ ทั้งปรับปรุง บูรณะซ่อมแซมสวนสาธารณะ สวนหย่อมต่างๆ ที่มีอยู่เดิมให้ร่มรื่นสวยงามอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการปลูกดูแลบำรุงรักษาด้านไม้ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. โครงการอบรมการปลูกและตกแต่งต้นไม้สำหรับประชาชน

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปลูกและดูแลบำรุงรักษาด้านไม้ให้แก่ประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทั้งเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นคุณค่า คุณประโยชน์ของต้นไม้ และนำไปสู่การร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมต่อไป

3. โครงการตกแต่งเมือง

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการประดับ ตกแต่งเมืองบริเวณถนนสายสำคัญ ในเทศกาลหรือวันสำคัญต่างๆ และบริเวณพื้นที่สำคัญๆ เช่น บริเวณรอบพระราชวังสวนจิตรลดา รวมไปถึงการตกแต่งพื้นที่ที่เป็นจุดเด่นของสวนสาธารณะ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการตกแต่งเมืองด้วยไม้เมืองหนาว เพื่อน้อมเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม และการจัดเทศกาลปทุมมาเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคมราชินีอีกด้วย

4. โครงการอุทยานผีเสื้อและแมลงกรุงเทพฯ

อุทยานผีเสื้อและแมลงกรุงเทพฯ จัดเป็นหนึ่งในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ระบบโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร โดยภายในพื้นที่เป้าหมายของการเรียนรู้ประกอบด้วย อาคารอุทยานที่มีพื้นที่จัดแสดง นิทรรศการ ห้องฉายวิทัศน์ ห้องเพาะเลี้ยงตัวอ่อน ห้องเตรียมพืชอาหาร มีการจัดแสดงผีเสื้อแบบ walk in เรือนเพาะชำและลานกิจกรรมนอกอาคาร มีพื้นที่ประมาณ 6 ไร่และเปิดให้เข้าชมโดยไม่เสียค่าเข้าชม ทุกวันอังคาร-อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 08.30 - 16.30 น. นอกจากนี้ยังมีการเปิดอบรมความรู้ให้กับเยาวชนในเรื่องของการดูแลและผีเสื้อเป็นประจำทุกปี

5. โครงการอบรมส่งเสริมความรู้ให้แก่บุคลากรด้านการเกษตรและสวนสาธารณะ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรและสวนสาธารณะให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการเกษตรของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้มีความรู้ที่ทันกับสภาพ การณ์และวิทยาการที่ก้าวหน้า ทั้งสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นงานด้านการปลูกดูแลบำรุงรักษาต้นไม้ทั้งบนถนน สวนหย่อม สวนสาธารณะ ตกแต่งประดับสถานที่ต่างๆ ให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เป็นที่ประทับใจและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่เมืองต่อไป

6. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ

สำนักงานสวนสาธารณะ ได้ดำเนินการ โครงการ ในปี พ.ศ. 2550 ตามกิจกรรม ดังนี้

- 1) กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช โดยทำการสำรวจและรวบรวมพันธุ์ไม้ที่ใกล้สูญพันธุ์หรือควรค่าแก่การอนุรักษ์
- 2) กิจกรรมปลูกรักษาพันธุกรรมพืช:ขยายพันธุ์พืชที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การปลูกพืชพื้นเมืองในสวนพฤกษศาสตร์ การปลูกรักษาพันธุกรรมพืช และจัดสร้างสวนสาธารณะเป็นแหล่งรวบรวมและศึกษาพรรณไม้
- 3) กิจกรรมศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช โดยได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและวางระบบจัดเก็บรวบรวมข้อมูลพันธุกรรมพืช
- 4) กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียนต่างๆ 137 โรงเรียน จัดทำป้ายชื่อพรรณไม้ และจัดอบรมเจ้าหน้าที่โครงการ

7. โครงการจัดสร้างกังหันน้ำชัยพัฒนา

โครงการจัดสร้างกังหันน้ำชัยพัฒนา เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในวโรกาสพระชนมพรรษา 80 พรรษา เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเนื่องในวโรกาสอันเป็นมหามงคลยิ่งของปวงชนชาวไทย โดยในปี พ.ศ. 2550 โครงการดังกล่าวได้ดำเนินการจัดสร้างประติมากรรมรูปกังหันน้ำชัยพัฒนา ติดตั้งในสวนสาธารณะจำนวน 3 สวน คือ สวนหลวง ร.9 สวนลุมพินี และสวนวชิรเบญจทัศ นอกจากนี้ยังได้จัดสร้างกังหันชัยพัฒนาสำหรับใช้งานจริงติดตั้งในสวนสาธารณะต่างๆ และโรงเรียน

เกษตรทฤษฎีใหม่ รวมทั้งสิ้นจำนวน 80 ตัว ซึ่งนอกจากจะเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่มีต่อพสกนิกรแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ในการเทิดพระเกียรติพระอัจฉริยภาพ เผยแพร่พระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์นักพัฒนาและนักประดิษฐ์ผู้ทรงเป็นที่เคารพรัก ศรัทธาและเทิดทูนบูชาของอาณาประชาราษฎร์

8. โครงการศึกษาดูงานด้านไม้ดอกไม้ประดับ

โครงการนี้จัดขึ้นสำหรับเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานด้านการปลูก ดูแล บำรุงรักษาต้นไม้และสวนสาธารณะของกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษา ดูงานไปใช้สร้างสรรค์วิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งที่ไปศึกษาดูงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อภาพลักษณ์ของเมืองโดยรวมต่อไป

9. หนังสือสวนและต้นไม้

สำนักงานสวนสาธารณะดำเนินการจัดทำหนังสือสวนและต้นไม้เป็นประจำทุกปี เพื่อแจกจ่ายให้กับประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจ โดยได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเกษตรในสาขาต่าง ๆ ร่วมเขียนบทความ อีกทั้งได้รวบรวมข้อมูล ข่าวสาร โครงการและกิจกรรมสำคัญของสำนักงานสวนสาธารณะ ที่ได้ดำเนินการมาตลอดทั้งปี โดยสามารถขอรับหนังสือสวนและต้นไม้ได้ โดยไม่มีค่าใช้จ่ายที่กลุ่มงานวิชาการสวนและต้นไม้

10. การตัดแต่งต้นไม้ตามแนวสายไฟฟ้า

เนื่องจากกรุงเทพมหานครมีแนวสายไฟแรงต่ำจำนวนมาก โดยแนวสายไฟประเภทนี้พบอยู่ในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพาดอยู่บนเสาที่มีความสูง 10 เมตร ความสูงของเสาไฟจากพื้นดิน 8.25 เมตร และสายไฟห่างจากพื้นดินประมาณ 7 เมตร ทำให้สายไฟสามารถลอดผ่านต้นไม้ได้ ดังนั้นการตัดแต่งต้นไม้จะทำเพียงเล็กน้อยเฉพาะบริเวณที่สายไฟผ่าน โดยเจาะช่องให้สายไฟผ่านเล็กน้อย ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้กิ่งไม้สีกับสายไฟเท่านั้น ในขณะที่ต้นไม้สามารถเจริญเติบโตมีความสูงผ่านสายไฟได้ โดยไม่ต้องควบคุมความสูงของต้นไม้

4.4.2 สำนักผังเมือง

สำนักผังเมือง เป็นหน่วยงานหนึ่งของกรุงเทพมหานครมีหน้าที่ที่กำหนดรูปแบบแนวคิดเพื่อพัฒนาไปสู่การจัดทำมาตรการในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีการจัดระเบียบพื้นที่ให้เกิด ความเหมาะสมตามหลักการทางผังเมือง มีการจำแนกขอบเขตพื้นที่ และสร้างสมดุลด้านการใช้ประโยชน์ให้เกิดความเหมาะสมแก่สภาพพื้นที่ โดยยึด

หลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีมิติและแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวดังภาพที่ 4.3 (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2547) โดยแนวคิดเพื่อพัฒนาไปสู่การจัดทำมาตรการในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวด้านผังเมือง จะช่วยให้เห็นถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในมิติต่างๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

มิติด้านพื้นที่ (อุปทานของพื้นที่)

- เพื่อให้ทราบถึงขนาด ลักษณะ และคุณสมบัติเฉพาะของพื้นที่แต่ละพื้นที่ จัดทำรายละเอียดแผนแม่บท จำแนกประเภทของพื้นที่แต่ละพื้นที่ต้นแบบ
- เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในแต่ละพื้นที่ กำหนดกลุ่มประเภทกิจกรรมให้สอดคล้องกลมกลืนเพื่อลดความขัดแย้ง และใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างประหยัดและเหมาะสม
- เพื่อระบุประเภทและรายละเอียดการใช้งานพื้นที่อย่างเหมาะสม มีกติกาและระเบียบในการใช้พื้นที่ร่วมกัน โดยประสานหลักการด้านเศรษฐศาสตร์และกฎหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

มิติด้านกิจกรรม (อุปสงค์ของผู้ใช้)

- เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรม ในกรอบภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการและดูแล
- เพื่อกำหนดขอบเขตภาระงานในการบริหารและจัดการพื้นที่ อย่างเป็นระบบและชัดเจน ตลอดจนความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

มิติด้านวัฒนธรรม (กลไกในการขับเคลื่อน)

- เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดลักษณะและรูปแบบของพื้นที่สีเขียวที่ประสงค์
- เพื่อให้เกิดการยอมรับและใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง โดยประชาชนเป็นผู้กำหนด
- เพื่อให้เกิดความสอดคล้องเหมาะสมกับชุมชน
- เพื่อการมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์แบบ โดยการสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาและรับผิดชอบต่อทรัพยากรและพื้นที่สาธารณะ

มิติด้านสิ่งแวดล้อมโดยรวม

- ดูแล เฝ้าระวัง และการสร้างเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- เพื่อยกย่องผู้สร้างเสริมและเฝ้าระวังทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- เพื่อจัดระเบียบและคุมพฤติกรรมผู้ใช้ที่ไม่เหมาะสมให้อยู่ภายใต้กติกาอันดีของสังคม เพื่อสิทธิโดยเสมอภาคในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อการใช้อย่างรู้คุณค่าและยั่งยืน

ภาพที่ 4.3 แนวคิดด้านผังเมืองเพื่อพัฒนาไปสู่การจัดทำมาตรการในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียว
ที่มา: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2547)

4.5 การบริหารจัดการด้านงบประมาณเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพิจารณาได้จากงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น (ตารางที่ 4.8) เนื่องจากกรุงเทพมหานครเล็งเห็นถึงความคุ้มค่ากับผลที่ได้รับทั้งด้านการปรับปรุงทัศนียภาพ การทำให้ที่ดินมีมูลค่าใช้สอยเพิ่มขึ้นเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แม้ว่าการดำเนินงานดังกล่าวเป็นการลงทุนที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากก็ตาม

ในการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร (ตารางที่ 4.8) พบว่า มีการใช้งบประมาณเพื่อบริหารจัดการในองค์กร เช่น ค่าจ้างบุคลากร ค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น เป็นสัดส่วนที่มากกว่าการใช้ในส่วนของการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สีเขียว ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การดูแลและพัฒนาพื้นที่สีเขียวยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตามพบว่าในส่วนของการจ่ายส่วนอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดหา ปรับปรุงและดูแลพื้นที่สีเขียว นั้น มีแนวโน้มของสัดส่วนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น และมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 22.4 ต่อปี ซึ่งนับว่าเป็นสัญญาณที่ดีประการหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและดูแลพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 4.8 การจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาหรือสร้างพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2545-2552

รายการที่เกี่ยวข้องกับการใช้งบประมาณเพื่อพัฒนา หรือสร้างพื้นที่สีเขียว	งบประมาณ (บาท)							
	สำนักสวัสดิการสังคม				สำนักสิ่งแวดล้อม			
	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552
งานบริหารสวนสาธารณะ	416,633,900	480,920,400	491,432,100	462,495,200	623,572,800	900,862,600	829,787,900	873,688,700
เงินเดือนและค่าจ้างประจำ	142,576,500	156,566,900	164,946,100	194,959,000	226,159,600	238,214,500	261,533,400	279,504,500
ค่าจ้างชั่วคราว	36,600,100	30,694,200	29,405,300	27,415,600	31,359,300	34,393,300	31,516,700	31,503,800
ค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ	103,452,300	99,473,600	105,909,800	115,048,500	147,149,900	125,975,500	172,548,900	187,711,400
ค่าสาธารณูปโภค	17,760,600	17,815,800	17,905,200	16,114,000	14,502,600	14,502,600	14,502,600	15,209,100
ค่าครุภัณฑ์ ที่ดิน และสิ่งก่อสร้าง	15,400,700	70,254,400	53,881,200	15,356,900	1,639,200	106,287,600	27,396,000	3,494,200
เงินอุดหนุน	3,538,000	4,831,500	5,284,000	5,756,000	5,406,000	5,708,500	5,225,000	5,335,000
รายจ่ายอื่นๆ	97,305,700	101,284,000	114,100,500	87,845,200	197,356,200	375,780,600	317,065,300	350,930,700
เพิ่มพื้นที่สีเขียว+ปรับปรุงดูแล	83,500,000	100,000,000	100,000,000	85,000,000	190,000,000	250,000,000	300,000,000	215,700,000
ตกแต่งเมือง+ถนนสวย	1,000,000	-	-	-	5,000,000	70,000,000	10,000,000	10,000,000
สิ่งก่อสร้าง+อาคาร โครงการอุทยานแมลง	-	1,000,000	-	644,400	1,500,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000
อบรม+ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับต้นไม้	153,200	284,000	110,400	134,000	856,200	176,900	223,000	236,600
ศึกษาดูงาน+เสริมความรู้บุคลากร	-	-	351,800	66,800	-	329,100	142,600	130,600
เนื่องในวโรกาสพิเศษ	2,000,000	-	2,000,000	2,000,000	-	53,774,600	5,199,700	2,993,700
โครงการจัดพิมพ์หนังสือสวนและต้นไม้ พ.ศ.2547	-	-	360,000	-	-	-	-	-
โครงการปรับปรุงเว็บไซต์ของสำนักงานสวนสาธารณะ	-	-	-	-	-	-	-	100,000
โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง	-	-	-	-	-	-	-	100,000,000
อื่นๆ (ขอใช้เงินยืม)	10,652,500	-	11,278,300	-	-	-	-	20,269,800

ที่มา : สำนักงบประมาณกรุงเทพมหานคร (2552)

4.6 มาตรการที่ควรใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร

ผลจากการพัฒนาเมืองและการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานคร ทำให้กรุงเทพมหานครเต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้างที่อำนวยความสะดวกให้กับคนเมือง ไม่ว่าจะเป็นการขยายถนนเพื่อรองรับการจราจร อาคารที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ต่างๆ เพื่อรองรับความต้องการของชุมชน เช่น ห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง คอมโดมิเนียม ดังนั้นหากการเติบโตและการขยายตัวของเมืองโดยขาดการจัดการและการควบคุมที่ดีจะทำให้ความเป็นเมืองส่งผลให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น จนไม่คุ้มค่ากับการนำที่ดินไปใช้เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่โล่งหรือสวนสาธารณะ ทำให้ชุมชนขาดพื้นที่โล่งว่าง สวนสาธารณะ พื้นที่เพื่อการนันทนาการ สร้างผลลบต่อร่างกายและจิตใจ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนเมืองในที่สุด การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและชุมชนจึงเป็นมาตรการที่สำคัญเพื่อการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมและเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548)

มาตรการหรือเครื่องมือที่ภาครัฐใช้เพื่อผลักดันเกี่ยวกับการเพิ่ม พัฒนา ปรับปรุงดูแลพื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีและช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เริ่มปรากฏในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศห้ามมิให้ผู้ใดทำอันตรายแก่ต้นไม้ที่ปลูกตามริมถนน ผู้ฝ่าฝืนมีความผิดต้องโทษปรับไม่เกิน 10 บาท และต้องชดใช้ราคาต้นไม้ต้นด้วย (ห้ามมิให้ทำอันตรายต้นไม้ริมถนนหลวง, 20 พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก 117 (พ.ศ. 2442) (ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547)

มาตรการที่ใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการใช้มาตรการในการกำกับควบคุม (Command and Control Measurement) มากกว่าการใช้มาตรการที่สร้างความสมัครใจหรือสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งการนำมาตราการใดมาใช้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันไปตามผู้ใช้อำนาจ รูปแบบการบังคับใช้ และการให้ความสำคัญในแต่ละยุคแต่ละสมัยด้วย เช่น ภายหลังจากจัดทำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนที่ 1 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม เป็นต้นมา ทำให้เจ้าของที่ดินในเขตเมืองมุ่งเน้นการพัฒนาที่ดินของตนให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจสูงสุดโดยละเลยความสำคัญของต้นไม้และสภาพแวดล้อม เป็นต้น

มาตรการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวขึ้นเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายกลุ่ม ทั้งกฎหมายเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ที่ดิน กฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร (ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547) ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายในแต่ละกลุ่มนั้น มีการนำมาตราการและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องมาบังคับเพื่อใช้ในการบริหารจัดการและแก้ไขจุดอ่อนที่แตกต่างกันออกไป

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ (2547) ได้เสนอแนะมาตรการในการเพิ่มและจัดการพื้นที่สีเขียวในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยแบ่งออกเป็น มาตรการผังเมือง มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ และมาตรการเสริมอื่นๆ ทั้งนี้เพราะหากใช้มาตรการหนึ่งมาตรการใดจะไม่สามารถเพิ่มและจัดการพื้นที่สีเขียวได้หากไม่มีมาตรการอื่นมาสนับสนุน โดยมีทิศทางในการดำเนินงานโดยสรุปในแต่ละมาตรการดังนี้

มาตรการด้านผังเมือง ได้เสนอให้เร่งรัดจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเมือง โดยการสำรวจและศึกษาขีดความสามารถในการพัฒนาเมืองจากทรัพยากรต้นทุนที่มีอยู่ โดยคำนึงถึงดุลยภาพระหว่างทรัพยากรต้นทุนกับขอบเขตการพัฒนาอย่างมีคุณภาพเป็นสำคัญ มีการกำหนดสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีการแบ่งเขต (Zoning) ที่ชัดเจน กำหนดพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการและพื้นที่สีเขียวของชุมชน โดยเสนอแนะให้เมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานคร มีการกำหนดขอบเขตและขนาดพื้นที่สีเขียวตามเกณฑ์ คือควรมีพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนอย่างน้อย 12 ตารางเมตรต่อคน

นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้มีการจัดหาพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว และกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบในหลักการเพิ่มและจัดการพื้นที่สีเขียวเฉพาะกิจกรรม โดยมีการกำหนดแผนปฏิบัติและงบประมาณสนับสนุน ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล วัด ควรมีการจัดสรรพื้นที่ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยเป็นพื้นที่ที่มีต้นไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบอย่างน้อย ร้อยละ 50 ของพื้นที่สีเขียว ส่วนของชุมชนต้องมีการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับในการดูแลรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้การเพิ่มพื้นที่สีเขียวบรรลุผลควรมีการแก้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร หรือกำหนดเป็นเงื่อนไขในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เช่น

- บ้านพักอาศัย/อาคารชุดพักอาศัยขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ซึ่งตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารได้กำหนดให้มีพื้นที่ว่างร้อยละ 30 จะต้องเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 50 ของพื้นที่ว่างทั้งหมด โดยเป็นพื้นที่ที่มีไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบอย่างน้อยร้อยละ 50 ของพื้นที่สีเขียว
- อาคารพาณิชย์ สำนักงาน และสถานบริการ ซึ่งตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารได้กำหนดให้มีพื้นที่ว่างร้อยละ 10 จะต้องเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 50 ของพื้นที่ว่างทั้งหมด
- ระยะถอยร่นขนาด 6 เมตรจากแนวถนนสาธารณะนั้น จะต้องจัดให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืน โดยมีไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบหลัก
- ระยะถอยร่นตามแนวพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติ ระยะ 4 เมตร จะต้องจัดให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืน โดยมีไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบหลัก

มาตรการด้านกฎหมาย เป็นการเสนอแนะให้นำกลุ่มกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวมาใช้ และปรับปรุง เช่น

- ส่วนราชการที่เข้าไปใช้พื้นที่ราชพัสดุต้องจัดให้มีพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และต้องปลูกไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่สีเขียว

- ที่ดินของรัฐวิสาหกิจและที่ดินของมหาวิทยาลัย รัฐบาลต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการที่ดินของรัฐวิสาหกิจและที่ดินของมหาวิทยาลัย ให้มีการบริหารจัดการที่ดินที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืน โดยจัดให้มีพื้นที่สีเขียวในที่ดินที่นำออกใช้ประโยชน์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของพื้นที่ และต้องมีไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบของพื้นที่สีเขียว ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50
- แก้ไขพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ให้พื้นที่อันปราศจากหลังคา หรือสิ่งปลูกสร้างปกคลุม ซึ่งต้องใช้เป็นพื้นที่สีเขียว ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 ของพื้นที่ว่างทั้งหมด โดยเป็นพื้นที่ที่มีไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบอย่างน้อยร้อยละ 50 ของพื้นที่สีเขียวในส่วน of พื้นที่
- ควรปรับปรุง “นโยบายในการจัดสรรที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและพาณิชยกรรม” เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ว่างให้ชัดเจนว่า ผู้จัดสรรที่ดินต้องกันพื้นที่เพื่อเป็นพื้นที่สีเขียว ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งหมด และต้องปลูกไม้ยืนต้น ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่สีเขียว โดยกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตให้ผู้จัดสรรที่ดินต้องปลูกไม้ยืนต้นที่มีขนาดเส้นรอบลำต้น ไม่น้อยกว่า 20 เซนติเมตร ในระดับความหนาแน่น ไม่น้อยกว่า 50 ต้นต่อไร่ ภายในพื้นที่ที่กันไว้เป็นพื้นที่สีเขียวภายใน 12 เดือน นับตั้งแต่วันที่ได้รับใบอนุญาต
- หน่วยงานที่ดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะด้านสาธารณูปโภค อันได้แก่ การไฟฟ้า การประปา ทางหลวง ต้องพัฒนาเขตปลอดภัยที่อยู่ภายใต้ความดูแลรับผิดชอบให้เป็นพื้นที่สีเขียว ที่ไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เหมือนพื้นที่สีเขียวทั่วไป

มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สามารถจำแนกมาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อใช้ในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียว ดังนี้

- 1) มาตรการหลักทางเศรษฐศาสตร์ในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียว ได้แก่
 - การกำหนดภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าของที่ดินเพราะการพัฒนาพื้นที่สีเขียวมีทั้งการพัฒนาพื้นที่ การปลูกต้นไม้และการดูแลรักษา ต้องมีการกำหนดภาระหน้าที่ของเจ้าของที่ดินและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน โดยเสนอให้
 - ในกรณีที่เจ้าของที่ดินมอบสิทธิการใช้ที่ดินให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว การคิดแรงจูงใจจะคิดบนพื้นฐานของค่าเสียโอกาสของการใช้ที่ดินเท่านั้น
 - ในกรณีที่เจ้าของที่ดินดำเนินการเอง การคิดแรงจูงใจจะต้องคิดบนพื้นฐานของค่าเสียโอกาสของการใช้ที่ดิน และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเนื่องจากเจ้าของที่ดินจะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายส่วนนี้
 - เสนอให้กำหนดอัตราแรงจูงใจเท่ากับ 2 เท่าของอัตราภาษีบำรุงท้องที่ และ/หรือ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน เพื่อความเหมาะสมในทางปฏิบัติ

- เสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 และประมวลรัษฎากร ให้ลดหย่อนจากภาษีบำรุงท้องที่ และ/หรือ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน เพื่อเกิดแรงจูงใจในขั้นต้น
- 2) มาตรการเสริมทางเศรษฐศาสตร์ในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียว ได้แก่
- การสร้างแรงจูงใจ โดยเสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 เกี่ยวกับการเก็บภาษีที่ดินรกร้าง ผู้ปล่อยที่ดินให้รกร้างว่างเปล่าจะต้องจ่ายภาษีทรัพย์สินประเภทที่ดินในอัตราก้าวหน้า โดยเสนอให้อัตราภาษีในปีแรกใช้มูลค่าของที่ดินเป็นพื้นฐานในการจัดเก็บภาษีโดยคำนึงถึงค่าเช่าทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในทางปฏิบัติ อาจคิดจากอัตราภาษีของที่ดินที่มีการใช้ประโยชน์ในบริเวณใกล้เคียง และจะต้องเก็บในอัตราที่เพิ่มขึ้นในปีต่อไป โดยเพิ่มขึ้นอีก 1 เท่า ทุก 3 ปี ตามข้อเสนอของกระทรวงการคลัง หรือเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ต่อปี
 - การจัดตั้งและการใช้กองทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียว เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนโดยรวมมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามหลักการ โดยสามารถพัฒนากองทุนสนับสนุนด้านสิ่งแวดล้อมได้จากการเก็บภาษีด้านสิ่งแวดล้อมจากผู้ปล่อยมลพิษหรือใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การจัดสรรเงินในรูปของงบแผ่นดิน หรือการจัดเก็บเพิ่มเติมจากการใช้พลังงาน ทั้งนี้ควรให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนกองทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์และสังคม โดยสามารถนำมาใช้ในการลดหย่อนภาษีได้

มาตรการเสริมอื่นๆ ได้แก่การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องของพื้นที่สีเขียว โดยสอดแทรกในหลักสูตรการศึกษา เพื่อปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องในการดูแลรักษาพื้นที่สีเขียว สร้างจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญของพื้นที่สีเขียวในกลุ่มเยาวชนและบุคคลทั่วไปโดยการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือในการดูแลและการจัดการพื้นที่สีเขียวเพิ่มมากขึ้น

จากข้อเสนอแนะของศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ (2547) ที่ได้เสนอมาตรการเพื่อใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว จะเห็นว่าการดำเนินงานในปัจจุบัน ในบางส่วนยังไม่มีกำหนดมาตรการในการบังคับใช้ มีการบังคับใช้แต่ไม่ครอบคลุมชัดเจน หรือยังไม่มีมีการแก้ไขในส่วนที่มีการนำเสนอ จึงทำให้มีการเสนอแนวคิดในการจัดการพื้นที่สีเขียวจากนักกฎหมาย นักวิชาการ นักการเมืองและประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่อง เช่น

- รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนในปรับเปลี่ยนพื้นที่ว่างเปล่ามาใช้ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นทุนให้กับสังคมที่คุ้มค่าในระยะยาวมากกว่าการนำเงินลงทุนเพื่อประโยชน์เชิงธุรกิจเฉพาะสังคมเมือง
- ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติต่างๆ เป็นมาตรการที่ช่วยกำกับควบคุมในระดับหนึ่ง หากแต่รัฐควรหาวิธีการดำเนินการมาตรการให้เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับกับพื้นที่ที่บังคับใช้
- รัฐควรมีการกำหนดให้เอกชนที่ทำการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ มีการปลูกพื้นที่สีเขียวทดแทน หรือจ่ายค่าทดแทนจากการก่อกมลพิษจากเครื่องปรับอากาศ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในการนำมามาตรการใดมาใช้ควรมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นมาตรการกำกับดูแล มาตรการรณรงค์ด้วยความสมัครใจ หรือการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้เพื่อให้เห็นมูลค่าของพื้นที่สีเขียว เช่น ภาษี การซื้อขายสิทธิในการใช้ประโยชน์ ค่าชดเชย ค่าทดแทน ค่ามัดจำ เป็นต้น ทั้งนี้มาตรการที่นำมาใช้นอกจากจะเอื้อต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวแล้ว มาตรการดังกล่าวควรมีความเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปด้วย